(د لوی اقتصادي اسلامي عالم عبدالرحمن
ابن خلدون نظر د ځمکې د کرې
د موجودیت او اقلیمونو په هکله)

د مقدمې کتاب څخه یو فصل 👆
ترتیب کوونکی: عثمان غني زابلي

Ketabton.com

ketabton.com - The Digital Library

نو له ځينو ځنډو نه يې اوبه ور ټولې کړې. له دې نه دا شک پيدا کيږي چې اوبه د ځمکې لاندې دي چې دا سمه نه ده ځکه چې د ځمکې لاندې د هغو مرکز دی او د ځمکې اړخونه د مرکز د جاذبې د ثقل په سبب د مرکز په لور ور مايل دی او هغه اوبه چې ځمکه يې را ايساره ده هغه د ځمکې پر مخ دي، البته په يوه حساب تر ځمکې لاندې هم دي.

د ځمکې نيمايي برخه پرانيستې ده

د ځمکې هغه برخه چې په اوبو ببله شوې ده نيمايي ده او له څلورو خواوو په اوبو کې را ايساره ده، دې ته محيط سمندر وايو، عجميان لبلابه اوقيانوس ورته وايي، دې ته توره اوسره بحيره هم وايي.

د ځمکې څومره برخه اباده ده

د ځمکې هغه نيمه کره چې اوبه ترې لرې شوې دي اباده هم ده او شاړه هم ده. شاړه يې تر ابادۍ زياته ده، جنوبي برخه يې تر شمالي هغې زياته شاړه او غير اباده ده. د ځمکې په کره کې اباده برخه په شمالي برخه کې ډېره ده چې د کروي سطحې په بڼه ده. سويل لوری د استوا پر کرښه ختميږي او شمالي لوری په شمالي کرښه پای مومي. چې شا ته يې غر دی چې د هغو او اوقيانوس سمندر تر منځ ولاړ دی. د هغو په منځ کې ياجوج او ماجوج دېوال هم موندل کيږي. دغه غر د ختيځ لور ته غځېدلی دی او له ختيځ او لوېديځ دواړو لوريو راځي تر محيط سمندر پورې رسيږي، خلک د ځمکې د پرانيستې په اړه وايي چې د کرې نيمايي بلکې ترې کمه ده، او د دې پرانيستې برخې ۱/۴ برخه اباده ده.

د څلورمې برخې اووه برخې يا اقليمونه

دغه څلورمه برخه د اوسېدو وړ چې اباده ده په اوو اقليمونو وېشل شوې ده.

د استوا کرښه، د البروج سيمه او معدل النهار

د استوا کرښه ځمکه له ختيځه تر لوېديځه په دوو برخو وېشي، دې ته د ځمکې اوږدوالی وايي، د ځمکې پر مخ دا تر ټولو لويه فرضي کرښه ده، لکه په اسمان کې چې تر ټولو لويه کرښه د البروج سيمه يا معدل النهار دی. البروج سيمه په ۳۶۰ درجو وېشل شوې ده، يوه درجه يې د ځمکې پر مخ د مزله په کچه ۲۵ فرسخه ده، هر فرسخ ۱۲ زره گزه دی (يو ميل څلور زره گزه دی) په دې حساب يو فرسخ درې ميله او پنځه سوه گزه راځي، يو گز ۱۲۴ انگل او يو انگل له اوو وربشو سره مساوي دی چې په اوږدو يو له بل سره څوکه په څوکه کېښودل شي، له معدل النهار دايرې نه چې د ځمکې د استوا کرښې په مقابل کې ده او اسمان په دوو برخو وېشي او د دواړو قطبونو تر منځ ۹۰ درجې واټن دی، خو په شمال کې نفوس د استوا کرښې تر ۶۴ درجې پورې دی اونوره برخه يې شاړه ده ځکه چې هلته ډېره يخني ده او اوبه کنگل دي، لکه په جنوب کې چې د ډېرې تودوخې په

ketabton.com - The Digital Library

سبب بلکل استوګنه نه شته، موږ به انشاالله دغه ټولې خبرې په تفصيل يادې کړو. بيا به د دې ابادې برخې څلور خواوې، او په هغو کې چې څومره لوی او واړه ښارونه، غرونه، سيندونه، وياڼې، ځنګلونه او دښتې دي، (لکه بطليموس چې د جغرافيې په اثر کې او وروسته د زخار کتاب ليکوال بيان کړي دي) هغه يې په اوو برخو وېشلې چې اووه اقليمه ورته وايي. دغه برخې د ختيځ او لوېديځ تر منځ په فرضي کرښو په نښه شوې دي چې په سور کې يو شان دي خو په اوږدوالي کې توپير لري. لومړۍ حصه له دوهمې لويه ده او دوهمه تر دريمې. چې وروسته بيا وړې کېږي او اوومه برخه تر ټولو وړوکې ده، ځکه چې دا د دې دايرې غوښتنه ده چې د ځمکې له کرښې څخه د اوبو د لرې کېدو په سبب په ځمکه کې پيدا شوې ده.

هره برخه لس ټوټې ده

د جغرافيې پوهانو په اند هره برخه له ختيځه تر لوېديزه پورې په لسو لسو ټوټو وېشل شوې ده، او د هرې ټوټې او په هغو کې د شته نفوسو په باب خبرې ليکل شوې دي.

د روم سمندرګی يا بحيره

د جغرافيې پوهان وايي د محيط سمندر په څلورمه برخه کې لوېديز لوري ته د روم بحيره راوتلې ده، او د ۱۲ ميلو په شاو خوا کې د يوه تنګ خليج په بڼه د طنجه او طريف په منځ کې پيلېږي. دې ته زقاق هم وايي او بيا وړاندې درومي او پراخېږي تر دې چې شپږ سوه مايله سورووره شي او د څلورمې برخې د څلورمې ټوټې په پای کې له پيله ۱۱٦۰ فرسخه لاره وهي او ختمېږي. د دې پر څنډو شام، سوريه او عراق پراته دي، او جنوب لور ته يې لوېديځې څنډې دي، لومړۍ څنډه يې طنجه ده چې د زقاق خليج ته نږدې ده، بيا تر اسکندريې پورې د برقه ساحل دی، په همدې ډول يې شمالي لوري ته د قسطنطنيې څنډې دي چې تر خليج وړاندې دي، بيا بنادقه، بيا روما او وروسته فرنګستان. بيا د اندلس څنډه تر طريف پورې غځېدلې او له طنجې نه وړاندې زقاق ته نېږدې شته ده، دې ته د روم سمندرګی او د شام بحيره هم وايي، په دې کې لوی لوی ټاپوګان لکه اقريطش (کرېټ، قبرص، سايپرس يا يونان) صقليه (سسلي) هيورقه او سردانيه اباد دي.

د قسطنطنيې خليج

د جغرافيې پوهان وايي چې د محيط سمندر شمال لوري ته له دوو سمندرونو دوه نور خليجونه راوځي، يو د قسطنطنيې خليج د مديترانې په سمندرګي کې چې له يو فرلانګ تنګ سور څخه پيلېږي (چې غېښي يې له يوې څنډې بلې څنډې ته رسېږي) او د درې سمندرونو تر څنګ تېرېږي او قسطنطنيې له خليج سره يو ځای کېږي، دغه مهال يې سور شپږ ميلو ته رسېږي او تر ٦۰ ميلو پورې بهېږي، دې ته د قسطنطنيې خليج وايي، بيا د دې له خولې څخه يو بل سمندر راووځي چې سور يې شپږ ميله دی دا په نيطش سمندر کې دوام کوي دغه

ketabton.com - The Digital Library

سمندر دلته د ختیځ لور ته لاره بدلوي له هرقله سیمې نه تېرېږي او د خزریه (قزوین) تر ښارونو پورې رسېږي او ختمېږي، له پیله یې اوږدوالی ۱۳ سوه میله دی او پر څنډو یې رومي، ترکي، برجان او روس اباد دي.

بنادقه خلیج

د روم بحیرې له دوهم خلیج نه د ونیز (بنادقه) دوهم سمندر د روم شمال لوري ته وتلی او غرونو ته چې ورسېږي د لوېدیځ لوري ته د بنادقه ښارونو په لور راګرځي او له پیله یوولس ساعته مزل کوي، د انګلایه ښارونو ته له رسېدو سره پای مومي. د دې داوړو غاړو ته د بنادقه او رومي قومونه اوسېږي او د بنادقه (ونیز) خلیج ورته وايي.

د چین سمندر، د هند سمندر او د حبشې سمندر

د جغرافیې پوهان وايي د محیط سمندر له ختیځ لوري نه د استوا کرښې شمال لور ته ۱۳ درجې وړاندې یو ډېر لوی او پراخ سمندر وځي او یو څه جنوب لوري ته چې لاړ شي لومړي اقلیم ته رسېږي، بیا له همدې ځایه د لوېدیز لوري ته ګرځي چې د همدې ساحې په پنځمه برخه کې د حبشیانو او زنګیانو د باب المندب په ښارونو کې د پیل له خولې څخه څلور زره فرسخه لاره وهي او پای مومي، دې ته د چین سمندر، د هند سمندر او د حبشې سمندر وايي او جنوب لور ته یې د بربریانو او زنګیانو ښارونه دي چې امرالقیس یې په خپلو شعرونو کې یادونه کړې، دغه بربریان هغه نه دي چې مغربي قبیلې ورته ویل کېږي. بیا موغادیشو ښار دی بیا سفاله ښار او د وقواق سیمه ده او نور قومونه هم شته، وروسته بیا ابادي نشته او پاتې سیمه شاړه او له اوسېدونکیو تشه ده. او بیا د دې سمندر شمال لوري ته له خولې څخه پاس د چین هېواد دی، بیا هند دی، بیا سند دی او ورپسې احقاف، زبیده او نور د یمن غاړې دي چې د هغو له پایته رسېدو وروسته د زنګیانو سیمه ده.

د قلزم سمندر او د سویز کانال

وايي چې د حبشې سمندر نه دوه نور سمندرونه وتلي دي، یو یې په وروستي سر کې چې باب المندب ته نېږدې دی وتلی دی چې پیل یې له وړوکي خلیج نه شوی دی. وروسته کرار کرار په لوی سمندر بدلېږي، دا د شمال لوېدیز لور ته وځي تر دې چې له پیله تر ۱۴ سوه میله واټن وهلو وروسته د دوهمې برخې په پنځمه ټوټه کې قلزم ته نږدې پای مومي، دې ته د قلزم او سویز سمندر (کانال) وايي. د دې او مصر د فسطاط تر منځ درې پړاوه دي. د همدې ختیځ اړخ ته د یمن څنډې دي، بیا حجاز او جده دي او په وروستۍ برخه کې یې مدین، آمله او فاران دي، لوېدیځ لوري ته د صعید، عیذاب، سواکن او زیلع څنډې دي او له پیل سره یې د حبشیانو ښار دی، د دې د شا لوري غاړه قلزم ته نږدې د روم سمندر هغې برخې ته چې عریش ته نږدې ده مخامخ ده، د دواړو تر منځ نږدې شپږ پړاوه واټن دی د اسلام پاچاهانو او تر دوی وړاندې پاچاهانو د دغو دوو سمندرونو تر منځ و چې ځمکې د کیندلو او د دواړو د یو ځای کولو ارادې درلودې چې تر اوسه دغه خوب رښتیا نه شو. (اوس د سویز کانال کیندل شوی دی او د نړۍ له مشهورو کانالونو او سوداګریزو لارو څخه دی. پښتو ژباړن)

ketabton.com - The Digital Library

سور خلیج یا د فارس سمندر

له حبشي سمندر نه راوتلی بل سمندر چې اخضر خلیج ورته وایي د سند او د یمن د څنډو تر منځ لاره باسي او شمال لوري ته لږ لوېدیځ اړخ ته وځي ابله ته چې د بصرې له څنډو څخه ده د دوهمې برخې په شپږمه ټوټه کې د پیل له خولې څخه تر څلور سوه څلوېښت فرسخه واټن وهلو وروسته پای مومي دا د فارس سمندر په نامه یادوي. د دې ختیځ لوري سند، مکران، کرمان، فارس او ابله څنډې دي او لوېدیځ لوري ته یې په وروستی برخه بحرین، یمامه، عمان، شحر (حضرالموت) اباد دي په پیل کې یې یمني احقاف دي.

د عربو ټاپو وزمه

د عربو ټاپو وزمه د قلزم سمندر او فارس سمندر تر منځ ده، چېرته چې سمندر د وچې لور ته ننوتلی دی د هغو په جنوب کې د هند سمندر، لوېدیز ته یې د قلزم سمندر او ختیځ ته یې د فارس سمندر دی.

د عربو ټاپو وزمې پراخوالی

د عربو ټاپو وزمې پراخوالی د شام او بصرې له منځه تر عراقه ۱۵ سوه میله دی، په دې کې کوفه، قادسیه، بغداد، د کسرا مانۍ او حیره شته دي، پر دې سر بېره عجمي قومونه دي لکه ترکان، خزر او نور په عربو کې د حجاز سیمه لوېدیځ لوري ته ده او یمامه، بحرین او عمان ختیځ لوري ته ده او د یمن سیمه او څنډې یې سهیل لوري ته د حبشي سمندر ته دي.

د جرجان او طبرستان سمندر

وایي چې په دې ډک جهان کې په شمالي کونج کې د دیلم په سیمه کې له ټولو سمندرونو څخه بیل یو بل سمندر هم شته چې د جرجان او طبرستان سمندر ورته وایي سور یې شپږ سوه میله او اږوده یې زر میله دي، د هغو لوېدیځ لوري ته اذربایجان، دیلم او ختیځ ته یې ترکیه او د خوارزم سیمه ده سهیل لوري ته یې طبرستان او شمال ته یې خزر دلان سیمه ده، دا هغه مشهور سمندرونه دي چې د جغرافیې پوهان یې یادونه کوي.

د ابادۍ نړۍ سیندونه

وایي چې د ابادۍ نړۍ په برخه کې زیات سیندونه دي، نیل، فرات، دجله او جیحون یانې د بلخ سیندونه د استوا له کرښې ۱۶ درجې لرې د لومړۍ برخې د څلورمې ټوټې د قمر غره په نامه له یوه لوی غره نه سرچینه اخلي، په ټوله ځمکه کې تر دې جګ غر نشته، ډېر سیندونه ترې بهېږي په ځایي جهیلونو کې ور تویېږي او ځینې له نورو سمندرونو سره یو ځای کېږي، چې بیا له هغو سمندرونو څخه ډېر سیندونه بهېږي او ټول د استوا کرښې سره له غره نه لس پړاوه شا ته په یوه سمندرګي کې ورتویېږي.

ketabton.com - The Digital Library

د نیل سیند

بیا له دې سمندر نه دوه سیندونه روانېږي یو د شمال لور ته بهېږي او بیا د مصر له ښارونو تېرېږي او په څو ځانګو وېشل کېږي، هرې ځانګې ته یې خلیج وایي دا ټولې ځانګې بیا د روم په سمندرګي کې د اسکندریې سره ورلوېږي دې ته نیل دریاب وایي.

د دې ختیځ لوري ته صعید او لوېدیز لوري ته یې الواحات اباد دي، دوهم سیند د لوېدیز په لور درومي او په همغه لور بهېږي او محیط سمندر ته ورلوېږي هغه ته د سوډان دریاب وایي، ټول سوډاني قومونه د دې دریاب دواړو غاړو ته مېشت دي.

د فرات سیند

د فرات سیند د پنځم اقلیم په شپږمه برخه کې د ارمنیا له ښارونو راوځي په سهیل کې د روم او ملطیه له سیمو څخه تر منهج پورې بهېږي، له صفین نه رقې ته، بیا له کوفې تېرېږي او د بصرې او واسط په منځ کې د بطحا په ډېرینه سیمه کې پای مومي او د حبشې له سیند سره یو ځای کېږي. په لاره کې زیاتره مرستیال سیندونه ورسره یو ځای کېږي او له دې نه بیا واړه واړه سیندونه جلا کېږي چې دجلې ته ننوزي.

د دجلې سیند

دجله اصلاً یو سیند دی چې د ارمنیا په سیمه کې دی، دا سهیل لوري ته له موصل، اذربایجان او بغداد نه تېرېږي او په څو ځانګو وېشل کېږي، چې د بصرې له سمندرګي سره یو ځای کېږی او بیا د فارس خلیج ته لوېږي.

د فارس سمندر (خلیج) د ختیځ لور ته د فرات سیند ښي لور ته دی. په دې کې ډېر مرستندوی خوړونه له هر لوري راځي او ورسره یو ځای کېږي.

د دجلې او فرات په منځ کې موصل ښار دی، که هغو ته د فرات له دواړو غاړو ور وګورې نو مخامخ شام (سوریه) دی، که د دجلې له ساحله ورته وګورې نو مخامخ اذربایجان دی.

جیحون سیند

جیحون سیند د درېیم اقلیم په اتمه برخه کې په بلخ کې له ډېرو چینو څخه سرچینه اخلي، له دې سره لوی لوی مرستیال سیندونه ملګري کېږي. دغه سیند له سهیل لوري څخه د شمال لوري ته له خراسان نه وځي او د خوارزم پنځم اقلیم اتمې برخې ته رسېږي او بیا د جرجانیه (اورال) په بحیره کې تویېږي. د جرجانیې سمندرګی د جرجان ښار نه لاندې د یوې میاشتې مزله په واټن پروت دی.

په دې سیند کې د فرغاني سیند او د شاش سیند لوېږي چې له ترکستان نه راوځي د جیحون سیند لوېدیز لوري ته د خراسان او خوارزم سیمه ده، ختیځ لوري ته یې بخارا، ترمذ او سمرقند دي، شا ته یې ترکستان او فرغانه او خزلجیه او نور عجمي قامونه مېشت دي. دغه ټوله جغرافیه بطلیموس په خپل کتاب کې او شریف په زخار

ketabton.com - The Digital Library

کتاب کې بيان کړې ده. هغوی په نقشه کې د ابادۍ ټول غرونه، ښارونه او دښتې ښودلې دي چې له هره حيثه بشپړ دی چې د بحث د اوږدوالي له وېرې يې دلته د راوړلو اړتيا نه وينو. پر دې سربېره زموږ موضوع مغرب دی چې د بربريانو هېواد دی او په ختيځ کې يوازې د عربو ټاټوبی زموږ د بحث موضوع ده.

د دوهمې مقدمې پايله

د ځمکې شمالي څلورمه برخه د سهيلي څلورمې برخې په پرتله ولې ډېره اباده ده؟ د دې د سببونو او لاملونو يادونه

په لومړۍ او دوهمه برخه کې ابادي ډېره لږه ده

موږ ته له ليدو او پرله پسې خبرونو څخه معلومېږي چې په لومړۍ او دوهمه برخه کې د نورو په پرتله اوسېدونکي ډېر لږ دي. دوهم دا چې په هغو ځمکو کې ځنګلونه، دښتې او شګلنې سيمې هم ډېرې دي او د هغو دواړو ختيځ ته د هند سمندر هم پروت دی، د هغو دوو برخو قومونه او نفوس ډېر زيات نه دی او لوی او واړه ښارونه يې هم لږ دي، خو درېيمه، څلورمه او ورپسې نورې برخې د هغو په څېر نه دي، په هغو کې شاړې او د ريګونو سيمې ډېرې لږې دي چې د نشت په حساب دي او په هغو کې ډېر ولسونه اباد دي، د وګړو شمېر يې ډېر دی، لوی او واړه ښارونه يې بې شمېره دي، له درېيمې تر شپږمې برخې پورې پرلپسې ابادۍ دي.

جنوبي برخه شاړه ده

سهيلي برخه بشپړه له ابادۍ تشه ده، ډېرو پوهانو د دې سبب د هغه ځای له زغمه وتلې تودوخه بللې ده. لمر تقريباً پر تندي ولاړ وي، چې لږ کوږ شي هم بس په اوړو کې د مالګې هومره. راځئ دا په يوه دليل کې تشريح کړو. په دې دليل کې به پر دې هم وپوهېږو چې د شمال تر درېيمې برخې پورې د وګړو شمېر ولې زيات دی؟ وګورئ جنوبي او شمالي قطبونه چې پر خپل افق وي، نو په اسمان کې يې يوه تر ټولو لويه فرضي دايره (د نصف النهار دايره) منلې ده دغه دايره اسمان په دوو مساوي برخو وېشي. پر اسمان چې له ختيځه تر لوېديځه ځومره دايرې فرض کړای شوې، په هغو ټولو کې نصف النهار دايره ستره ده او نورې ټولې ترې وړې دي، د فزيک د علم زده کوونکي پوهېږي چې تر ټولو اوچت اسمان (مدار) په ۲۴ ساعتونو کې له ختيځه د لوېديځ په لور خوځېږي او يو ځل دوره بشپړوي، له دې سره جوخت دننه نور اسمانونه هم ګرځي او دورې وهي، د اسمان د ۲۴ ساعتونو حرکت ليدل کېدای شي، همدارنګه د فزيک علم ثابتوي چې نورې سيارې هم په خپل خپل مدار (اسمان) کې حرکت کوي، خو د دوی حرکت د لومړني اسمان د حرکت پر خلاف دی، په دې مانا چې له لوېديځ لورې څخه د ختيځ په لور دی. بيا د حرکت د ګړنديوالي او ورو والي په اعتبار د ستوريو په دورو کې توپير دی. په خپل خپل اسمان کې د دې ستوريو د حرکت خپل مدارونه دي. چې د فلک البروج په دايره کې دي. دغه دايره په ۱۲ برخو وېشل شوې ده، او د نصف النهار دايره يې په دوو مخامخ نقطو کې

ketabton.com: The Digital Library

غوڅه کړې او ترې تېرېږي. دغه دوه ټکي د حمل او ميزان په لومړيو کې دي. داسې وګڼئ چې نصف النهار دايره د فلک البروج دايره په دوو مساوي برخو وېشي، يوه برخه يې د نصف النهار شمال لوري ته ده او بله برخه يې له تلې (ميزان) څخه د کب (حوت) تر پايه سهيلي لور ته ده، کله چې د ځمکې په ټولو ګوټونو کې دواړه قطبونه په اسمان کې وي نو د ځمکې پر مخ د نصف النهار دايرې په ميدان کې يوه ګرده کرښه فرض کړئ، دغه کرښه له لوېديز څخه د ختيځ په لور فرض کېږي، دې ته د استوا کرښه وايي، د جغرافيې پوهان وايي چې د رصدخانو له مخې دغه کرښه د لومړي اقليم له پيل څخه پيلېږي. دغه ډول چې د کرښې شمال لوري ته په کوم لحاظ وګړي زيات دي په هماغه کچه شمالي قطب ته پورته کېږي تر دې چې تر ۶۴ درجو پورې پورته درومي، دا د اوومې برخې وروستۍ برخه ده. او دلته ابادي ختمېږي او کله چې لمر په ۹۰ درجو ودرېږي يانې پر نصف النهار ودرېږي، شپږ شمالي برجونه د ځمکې له مخ نه پاس وي او شپږ جنوبي يې د ځمکې له مخ نه لاندې وي.

د ۶۴ او ۹۰ درجو تر منځ ابادي نشته

د ۶۴ او ۹۰ درجو تر منځ ژوند ناشونی دی ځکه چې د دغو درجو تر منځ د تودوخې او يخنۍ تر منځ يوه اوږده موده ده، ځکه چې لمر د حمل او تلې سرته ور داخل شي نو هغه د استوا پر کرښه او هلته د خلکو د تنديو پر سر وي، بيا له دې ځايه د چنګاښ او مرغومي تر سرونو پورې رسېږي د دې وروستی حد واټن د نصف النهار ۲۴ درجې ده، بيا چې څومره له شمالي قطب نه لمر لرې کېږي همدومره د نصف النهار دايره له تندي نه د جنوب په لور درومي، په همدې انډول د چنګاښ تر مياشتې پورې شمالي برج د سر لوري ته درومي او په همدې تناسب تر مرغومي پورې لاندې درومي ځکه چې دواړه ډوله مياشتې د استوا پر کرښه د سر لوري ته شته دي، د لمر د شمال لور ته تر چنګاښ مياشتې پورې تر وروستي حده د تندي سر ته راځي، په کومو ځايونو کې چې عرض البلد ۲۴ درجې دي لکه حجاز او نور دلته همداسې وي، او که د شمالي قطب تر ۲۴ درجو زيات اوچت شي نو لمر د تندي سر ته نه راځي بلکې جنوبي لوري ته ورختمېږي او تر ۶۴ درجو پورې هماغسې تېتېږي، دلته نو د ډېرې يخنۍ په سبب او تر اوږدې مودې پورې د تودوخې نشتوالي په سبب د حيواناتو د شتون امکان نشته. بيا لمر چې نېغ د تندي سر ته راځي او وړانګې يې عمودي لوېږي او په نورو وختونو کې يې کږې په يوه زاويه وړانګې لوېږي چې منفرجه او يا حاده زاويه راځي کله چې د رڼا وړانګې سيده لوېږي رڼا زياته وي او ښه خپرېږي او چې په کږه کرښه لوېږي، څومره چې دغه کرښه کږه وي همدومره د رڼا وړانګې کمېږي او لږ خپرېږي، ځکه خو کله چې لمر ښي اړخ ته وي نو تودوخه زياتېږي او چې څومره له تندي لرې کېږي تودوخه ورو ورو کمېږي ځکه چې رڼا د تودوخې او يخنۍ سبب ده، په کال کې دوه ځله لمر د استوا پر کرښه درېږي چې دا د ورې (حمل) او تلې (ميزان) په مياشتو کې وي. او چې له تندي نه لرې کېږي نو ډېر نه لرې کېږي، خو چې کله د چنګاښ (سرطان) او مرغومي سر ته ورداخلېږي چې د مېلان وروستی حد يې دی، نو تودوخه لا متعدله نه وي چې بيا د تندي په لور ور پورته کېږي، ځکه خو پر افق وړانګې نېغې

ketabton.com - The Digital Library

ځکه خو په هغو سيمو کې تل ډېره تودوخه وي او هوا ډېره گرمه وي چې د لوېږي او دغه موده اوږده وي، ځکه د دې سيمو وضعه د استوا د کرښې د سيمو په نصف النهار شمال لور ته تر ۲۴ درجو پورې سيمې دي، ځکه د دې سيمو وضعه د استوا د کرښې د سيمو په څېر ده، د دوی د تندي سر ته دوه ځله لمر راځي او د تودوخې له زياتوالي سره هوا هم وچه او ډېره توده شي چې له امله يې د حيواناتو زېږېدل ودرېږي. دا چې په ډېره تودوخه کې اوبه وچېږي او نم ختم شي، ځکه چې د هغوی زېږون او راټوکېدل په اوبو پورې تړلي دي. وروسته چې لمر له چنگاښ نه د ۲۵ درجو عرض البلد لور ته لاړ شي نو لمر زر لوېږي او تودوخه معتدله يا اعتدال ته نږدې شي چې د ژونديو د زېږون لپاره چاپېريال برابر شي. بيا چې څومره عرض البلد زياتېږي يخني ورسره زياتېږي ځکه چې وړانگې پر ځمکه کږې لوېږي او د ژونديو په پيدا کېدو کې بيا خرابي راځي. په هر صورت د ډېرې تودوخې او ډېرې يخنۍ دواړو کې زېږون لږ دي. څکه چې په تودوخه کې رطوبت او لنده بل ډېر ژر گړندی وچېږي. خو يخني بيا دومره په گړنديتوب لنده بل کنگل کوي نه، په همدې دليل په لومړۍ او دوهمه برخه کې ژوند ژواک ډېر نه دی، په دريم، څلورم او پنځم اقليم کې په منځنۍ کچه دی، ځکه چې د رڼا د کمۍ په سبب تودوخه معتدله ده په شپږمه او اوومه برخه کې ابادي زياته ده ځکه چې په دې کې هسې په نوم تودوخه ده او يخني د تودوخې په څېر په پيل کې د زېږون او ژوند په لړ کې اغېز نه لري، چې د پيدا کېدو ماده کنگل کړي، خو هغه مهال بيا اغېزه لري چې د ژونديو شيانو په پيدا کېدو کې خنډ کېږي. دغه حالت تر اوومې برخې پورته واقع کېږي. له همدې لامله په شمالي څلورمه برخه کې ابادي زياته ده ځکه چې تودوخه په «تخليق» کې ډېر گړندی اغېز لري، ځکه خو علما وايي چې له استوا نه لرې په جنوبي لوريو کې ابادي نشته او هغه شاړې دي. په داسې حال کې چې دغه خبره شکمنه ده. ځکه چې د پرلپسې معلوماتو او مشاهدې نه داسې ښکاري چې دلته هم ابادي نشته بلکې د هغوی له دليل نه ښکاري چې د ډېرې تودوخې له امله هلته د ژوند لړۍ له ستونزو او خرابيو سره مخ وي. ځکه خو عقل وايي چې هلته به ابادي بلکل نه وي او يا به وي خو ډېره لږه. عيني واقعيتونه هم دا وايي چې د استوا پر کرښه او هغو ته په نږدې سيمو کې ابادي شته خو ډېره لږه ده. د ابن رشد نظر دا دی چې د استوا سيمې معتدلې دي او د هغو جنوبي لوري ته د شمالي لوري په څېر ابادي نشته، د نسل د زياتوالي د فساد له اړخه د ابن رشد قول ناشونی نه دی، خو د استوا کرښې په جنوبي لوري کې ځکه ابادي نشته چې هلته د ځمکې مخ اوبو نيولی دی او په شمالي برخه کې چې څومره ابادي ده د هغو معادل په جنوبي لوري کې ځمکه تر اوبو لاندې ده، بيا هغه معتدله برخه چې نه ډېره توده او نه سړه ده په اوبو کې ډوبېدو په سبب د ژوند وړ نه ده. هغه سيمه چې معتدله نه ده هغه په لومړۍ درجه د ژوند وړ نه ده. دا ځکه چې آبادي او نفوس په کراره زياتېږي، د حاصلاتو زياتېدل منع نه دي، يانې ژوند له نشت نه پيلېږي چې لومړی هېڅ هم نه وي او بيا يو ځل نفوس زيات شي. د استوا پر کرښه د ژوند د نشتوالي نظر سم نه دی، ځکه چې له پرلپسې خبرونو څخه دغه خبره ردېږي. له دې خبرو وروسته راځئ د «زخار» کتاب د ليکوال د نظرياتو له مخې د جغرافيې نقشه درته وښيو، او بيا د دې نقشې پر هر گوټ رڼا واچوو:

ketabton.com - The Digital Library

په یاده جغرافیه بشپړه تبصره

لومړی اقلیم

وګورئ علماوو اباده نړۍ له شمال نه سهيل لوري ته په اوو برخو وېشلې ده چې هرې برخې ته يې اقليم وايي. د هر اقليم اوږدوالی له ختيځه تر لوېديځه دی. لومړی برخه له لوېديځه تر ختيځه د استوا له کرښې سره موازي په خپل حد کې سهيل لوري ته درومي او تر هغو ورهاخوا له شاړو ويرانو پرته هيڅ هم نشته، که فرضاً هلته ابادي هم وي نو له نشت سره برابره ده، بيا د لومړۍ برخې شمال لوري ته دوهمه، بيا دريمه ورپسې څلورمه، بيا پنځمه، بيا شپږمه او بيا اوومه برخه ده په اوومه برخه کې وروستۍ ابادي ده. له اوومې برخې وروسته تر محيط سمندر پورې غير اباد ځنګلونه دي، لکه له لوړې برخې وروسته چې ځنګلونه او دښتې دي، خو د جنوب په پرتله په شمال لوري کې شاړه سيمه لږه ده، بيا په دې برخو کې له نصف النهار نه د لمر د لرې کېدو په سبب او د شمالي قطب د اسمان د لوړوالي په سبب په شپه او ورځ کې توپير وي. ځکه چې د شپې او ورځې په قوسونو کې کم والی او زياتوالی راځي؛ د لومړۍ برخې په وروستيو کې شپه ډېره اوږده وي. ځکه خو کله چې لمر د مرغومي مياشتې ته داخل شي نو تر ټولو اوږده شپه ديارلس ساعته وي. او کله چې د چنګاښ مياشت را د بره شي نو تر ټولو اوږده ورځ ۱۳ ساعته شي.

دوهم اقليم

همدغسې کله چې په دوهمه برخه کې لمر د سرطان مياشتې ته داخلېږي نو تر ټولو اوږده ورځ ديارلس نيم ساعته شي، دې ته د تودوخې موسم بدلېدل وايي. او کله چې لمر د مرغومي مياشتې ته داخلېږي نو تر ټولو اوږده شپه ديارلس نيم ساعته وي چې د يخنۍ د موسم د بدلېدو په مانا ده، کله چې ورځ ديارلس نيم ساعته وي نو شپه لس نيم ساعته شي. کله چې شپه ديارلس نيم ساعته شي نو ورځ بيا لس نيم ساعته کېږي، ځکه چې د شپې او ورځې ټول ټال مزل ۲۴ ساعته دی. په کوم حساب چې ورځ لوېږي په هماغه کچه شپه لنډېږي او څومره چې شپه اوږدېږي په هماغه اندازه ورځ لنډېږي. دغه ۲۴ ساعته پر محور د بشپړې دورې مزل دی تر ټولو جګ اسمان په ۲۴ ساعتونو کې پر دنيا يو ځل راڅرخي. مانا دا چې ځمکه او نورې سيارې د لمر پر محور راڅرخي.

دريم اقليم

همدغسې د دريمې برخې په وروستيو کې شپه او ورځ څوارلس څوارلس ساعته کېږي، د څلورمې برخې په وروستيو کې شپه او ورځ هر يو څوارلس نيم ساعته او د پنځمې برخې په پای کې ۱۵ ، ۱۵ ساعته شپه او ورځ وي، د شپږمې برخې په وروستيو کې پنځلس نيم ساعته، شپه او ورځ وي او د اوومې برخې په پای کې بيا ۱۶ ساعته شپه او ورځ شي چې تر هغو وړاندې ابادي پای ته رسېږي او تر اوومې برخې وړاندې نه ده خپره شوې،

ketabton.com - The Digital Library

ځکه خو د شپې او ورځې د مخکنی برخې له نښتې برخې سره نیم نیم ساعت کیږي. او د هرې برخې په مقامونو کې هم له استوا کرښې نه د لرې والي په سبب د دقیقو توپیر پاتې کیږي.

د عرض البلد تعریف

په هر اقلیم کې د هغو د ښار له عرض البلد څخه موخه هغه واټن دی چې د دې ښار د نصف النهار او موقعیت تر منځ ده. د نصف النهار کرښه د استوا د کرښې د اوسېدونکیو سمت داسې موقعیت دی، د دې فاصلې مطابق د ښار له افق نه په جنوبي قطب کې پیدا کیږي او په شمالي قطب کې لوړوالی وي دغه درې واړه واټنونه یو له بل سره یوه اندازه وي او همدې ته عرض البلد وایي لکه چې پاس یې یادونه وشوه.

پوهانو هر اقلیم له لوېدیځه تر ختیځ پورې په لسو برخو وېشلی دی، هره برخه کې چې څو لوی او واړه ښارونه، غرونه او سیندونه دي هغه بیانوي او د هغوی تر منځ واټن ښایي موږ به یې په لنډون د هر اقلیم مشهور ښارونه، غرونه او سیندونه بیان او هغوی تر منځ واټن به هم بیان کړو، دا به په هماغه ډول منظم کړو چې په نزهت المشتاق کې لیکل شوي دي. دغه کتاب علامه علوي او لیسي حمودي د سیسلي پاچا زخار بن زخار ته لیکلی و، هغه مهال نومړی د سیسلي د پاچا مېلمه و او سیسلي د (مالټا) له حکومته وتلې وه. دغه کتاب د شپږمې پېړۍ په لومړیو کې لیکل شوی دی او پاچا هغه ته ډېر اثار لکه د مسعودي، ابن خردازویه، حوقلي قدري، منجم د ابن اسحاق او بطلیموس او نور ورته راټول کړي وو موږ دغه بیان له لومړۍ برخې پیلوو او درجه په درجه به په اووه واړو رڼا واچوو.

د لومړي اقلیم تفصیل

د دې اقلیم لوېدیځ ته د خالدات ټاپوګان دي له همدې نه بطلیموس د ښارونو د اوږدوالي اخیستلو پیل کړی دی. دغه ټاپوګان د اقلیم په منځ کې نه دي، دا په محیط سمندر کې ډېر شمېر ټاپوګان دي چې تر ټولو مشهور یې درې دي چې اباد هم دي. څرګنده شوې چې د دې پېړۍ په منځ کې د انګرېزانو څو بېړۍ له دې ځایه تېرې شوې، انګرېزانو له دوی سره جګړې وکړې او د غنیمت مالونه یې ترې لوټ کړل، ځیني خلک یې بندیان هم ترې راوستل چې له هغوی څخه یې ځیني د اقصی مغربي څنډو ته واستول بیا یې دوی د پاچا په خدمت کې حاضر کړل. کله چې هغوی عربي زده کړه نو د خپلو ټاپوګانو په اړه یې ټول حالات ورته وویل دا یې هم ورته وویل چې هغوی پر ځمکې د کر لپاره له غویانو نه د ځمکې په اړولو کې کار اخلي. دا چې په هغو ټاپوګانو کې اوسپنه نه موندل کیږي او د دوی ژوند او ژواک په وربشو پورې تړلی دی، او د شیدو وزې او نور څاروي ساتي په ډبرو جګړه کوي او هغه د شا لورې ته غورځوي او د هغوی لمر ته عبادت او سجدې کوي، دوی کوم مذهب نه مني ځکه چې د کوم پیغمبر دعوت ورته نه دی راغلی. ناڅاپي انسانان هغو ټاپوګانو ته ورځي که په نیت او اراده وغواړي ورشي بیا د هغوی درک لګول ګران وي. ځکه چې په سمندر کې د کښتیو سمت او لورې د شمال څپې ټاکي او پر دې لورې هم چې که هوا موافقه وي نو کښتۍ به په کومو ښارونو

ketabton.com - The Digital Library

تېرېږي، او که شمال له مخالف لوري وي بيا د کښتۍ ماڼو گان باد بانونه پرانيزي چې کښتۍ دغه باد بانونه په موافق لوري باندې بوځي، په دې لړ کې ماڼو گان هم يو څه اصول لري چې په هغې کښتۍ چلوي چې ټول د ځنډو ښارونه په هغو کې ليکل شوي دي د شمال لورى هم د هغو د لوري بدلېدل هم په هغه نقشه کې ليکل شوي چې کمپاس ورته ويل کېږي. کښتۍ چلوونکی د کښتۍ په چلولو کې پر همدې باور کوي. په محيط سمندر کې پر ټولو خبرو عمل ډېر گران دی، ځکه په هغو کې لويې بېړۍ نه چلېږي، که کومه بېړۍ له ځنډې لادرکه شي بيا يې ځنډې ته راتلل ډېر گران دي. د محيط سمندر په هوا کې او د اوبو پر سر غبار او بړاس خپور وي چې کښتيو ته په تگ کې ستونزې جوړوي او د لمر وړانگې لاندې سطحې ته نه پرېږدي چې دغه بړاسونه له منځه يوسي ځکه خو د هغو ټاپوگانو لاره موندل گران دي او د هغو له وضعي خبرېدل ډېر سخت دي.

د لومړي اقليم لومړۍ برخه

په دې کې نيل له خپلې سرچينې څخه چې د استوا کرښې ته نږدې دی، بهېږي او شمال لوري ته د روم تر سمندر گي پورې دورمي، د نيل سرچينه قُمر غر دی، دغه غر د استوا له کرښې ۱۶ درجې پورته خواته را اوچت دی، دې ته قُمر د دې لپاره وايي چې د سپوږمۍ په څېر ډېر سپين او روښانه دی، خو د ياقوت په کتاب (المشترک) کې دغه لفظ د قاف په پېښ (قُمر) راغلی او (قُمر) يو هندي قوم دی، همدارنگه ابن سعيد ليکلي چې له دې غره نه چينې را وتلې او پنځه پنځه يې سره يو ځای شوې او سمندرونو ته ننوزي. چې شپږ ميله لرې دي او له هر سمندرگي نه د دې سيندونه راوتلي دي او يوه جهيل ته ورلوېږي، چې تر هغو لاندې يو پراخ غر دی چې په شمال کې دغه سيند په دوو برخو وېشي، لوېديځه څانگه يې د سوډان د ښارونو په لور لوېديځ لور ته بهېږي او محيط سمندر ته ورلوېږي، د ختيځ ښاخ يې د حبشې او نوبه د سيمو په لوري د هغو منځنيو سيمو ته بهېږي او د مصر پاسنۍ برخې ته رسېږي او بيا په څو څانگو وېشل کېږي، د هغو درې څانگې د اسکندريې، رشيد او د مياط سره د روم سمندرگي ته ور لوېږي. بل ښاخ يې د سور سمندرگي په لومړي اقليم په منځ کې بهېږي او تر سمندر پورې تر رسېدو مخکې لوېږي. د همدغه نيل پر ځنډو د نوبه او حبشې ښارونه دي. او تر اسوان پورې ځينې درې او ځمکې هم دي. د نوبه پلازمينه د ونقله ښار هم چې د دې نيل لوېديځ لور ته دی، تر دې وروسته علوه او براق دي، تر دې دواړو وروسته له بلاق نه شپږ پړاوه لرې په شمال کې جناول غر دی چې په مصر کې لوړ وي خو په نوبه کې ټيټ شوی دی، د نيل سيند چې دې غره ته ننوزي مخ ځوړې سيمې ته ور لوېږي او يوه وېرووونکې ننداره جوړوي، په دې کې د لويو او وړو کښتيو چلېدل گران دي، بلکې سوډانيان له کښتيو مال کوزوي او په گاډيو کې يې باروي چې تر اسوانه يې ورسوي. اسوان د سعيد مرکزي برخه ده، بيا دغه سامان له سعيد نه تر جناول پورې رسول کېږي.د اسوان او جناول تر منځ ۱۲ پړاوه مزل دی، د نيل دره د درو لوېديځ لوري ته ده چې نن سبا شاړه ده خو د پخوانۍ آبادۍ نښې ځرگندېږي.

ketabton.com - The Digital Library

د لومړي اقلیم پنځمه برخه

د دې اقلیم په منځ کې پنځمه برخه ده، په دغه میدان کې چې د استوا کرښې له شا نه د نوبه تر سیمو پورې رسېږي د حبشیانو ښارونه دي، دغه میدان تر مصر پورې په لاندې سطحه کې تر بهېدونکي نیل پورې رسېږي، په دې کې ډېرو عالمانو غلطي کړې ده او دوی دا د قمر د نیل یوه څانګه بولي، بطلیموس هم په خپل الجغرافیه نومي کتاب کې ترې یادونه کړې ده او وایي چې دا د قمر د نیل خلیج نه دی، د دغه اقلیم په منځ کې په پنځمه برخه کې د هند سمندر ختمېږي چې په هغو کې د چین له لوري ور داخل شوی دی او د هغو زیاته برخه پکې ډوبه شوې وي، ځکه خو له هغو ټاپو ګانو پرته چې د سمندر دننه دي آبادي نشته، دغه ټاپوګان ډېر زیات دي، نږدې تر زرو پورې رسېږي، یو څه ابادي د هغو شمال لوري ته پر غاړو ده، په لومړۍ برخه کې د لوېدیځ لوري ته د چین او یمن لړه برخه هم ور داخله ده.

د لومړي اقلیم شپږمه برخه

د لومړي اقلیم شپږمه برخه د قلزم بحر او فارس بحر تر منځ دوآبه ده، دغه دواړه دریابونه د هند له سمندر نه پیلېږي او د هغو شمال لوري ته بهېږي، د هغو تر منځ د عربو ټاپوزمه ده چې ختیځ لوري ته د یمن او شحر سیمې چې د هند سمندر څنډو سره شاملې دي، د حجاز او یمامه سیمې هم په دې کې شاملې دي، چې موږ به یې په نورو اقلیمونو کې بیان کړو، د هند سمندر پر لوېدیځې غاړې د زالعه (زیلع) ښار دی چې د حبشې سیمو په څنډو کې شامل دی، د حبشې شمال لوري ته د لجبه ځنګلونه دي چې د صعید په پاسنۍ برخه کې د علاقي غره او قلزم دریاب تر منځ بهېږي چې د هند سمندر نه لاندې لوري ته دي، د دې سیمې شمال او د زیلع له سیمې نه لاندې باب المندب دی، دلته لاندې لوېدونکی سمندر د مندب له غره سره د لګېدو په سبب تنګېږي، د مندب غر د هند په سمندر کې دی چې درې میله سور یې پاتې کېږي همدغه ځای ته باب المندب وایي، د یمن بېړۍ د سویز له لارې چې مصر ته ځي له باب المندب نه تیرېږي. تر باب المندب لاندې د سواکن ټاپو لوري ته د یمن میدانونه دي او پر څنډه یې د علي بن یعقوب ښار دی، جنوب ته یې په لوېدیځو څنډو د بربریانو پر لپسې کلي دي، چې د سهیل لوري ته ګرځي او د شپږمې برخې تر وروستیو پورې غځېدلي دي، د دغو کلیو ختیځ لوري ته له دوی سره د نښتیو زنجبون سیمې دي، بیا جنوب لور ته د سفاله او وقواق ښارونه دي، چې د دې اقلیم د لسمې برخې تر پایه پورې پرلپسې یو له بل سره یو ځای او تر هغو ځایه پورې دوام لري چې دغه سمندر په محیط کې ورګډېږي.

د محیط سمندر ډېر ټاپوګان دي، تر ټولو ستر ټاپو یې سراندیپ دی چې ګردی دی، دلته یو مشهور او جګ غر دی. ویل کېږي چې پر ځمکه تر دې جګ بل غر نشته، دغه غر اسفاله ته مخامخ دی بیا د قمر ټاپو دی چې د مستطیل په بڼه آباده ده، دا د سفاله له سیمې نه پیلېږي د ختیځ په لوري مار ډوله کوږ او کږ تر چین پاس ساحلونو پورې رسېږي. د دې ټاپو په سهیل کې د وقواق ټاپوګان او په ختیځ کې د سیلون او نور ډېر ټاپوګان دي چې په هغو کې بېلابېل خوږ بویه شیان او مسئلې موندل کېږي، د جغرافیې پوهان وایي چې په دې

ketabton.com - The Digital Library

ټاپوګانو کې د سرو زرو او زمردو کانونه هم شته، د دې ځای اوسېدونکي د «اور» عبادت کوي او ډېر پاچاهان پرې حکومت کوي، د دې ټاپوګانو د اوسېدونکیو په باب عجیبې او حیرانوونکې خبرې دي چې جغرافیه پوهانو بیان کړې دي. د دې اقلیم د شپږمې برخې په شمالي څنډه ټوله د یمن سیمه خپره ده. څکه خو د قلزم دریاب له لوري د زبیده، مهجم، تهامه الیمن او تر هغو وروسته صعره ښار دی چې د زیدیه امامت یو مرکزي ښار دی، صعده له سهیلي او ختیځ دواړو سمندرونو نه لرې دي، بیا د عدن ښار راځي، د هغو شمال لوري ته صفا آباد دی، تر دې دواړو وروسته د ختیځ لور ته د احقاف او ظفا ځمکه ده، بیا د حضرموت سیمه راځي، بیا د جنوبي او فارس سمندرګي تر منځ د شحر سیمه ده، د دې اقلیم په شپږمه برخه کې د ځمکې دغه برخه وچه ده، تر دې وروسته نهمه برخه هم لږ وچه ده، بیا تر نهمې برخې لسمه برخه زیاته وچه ده، په دې برخه کې د چین پاسنۍ برخه هم یو څه اندازه شامله ده چې د خانګو مشهور او نوماند ښار پکې دی او ختیځ لور ته یې مخامخ د سیلون ټاپوګان دي چې پاس یې یادونه وشوه.

دوهم اقلیم

د دوهم اقلیم لومړۍ او دوهمه برخه

دغه اقلیم له لومړي سره د شمال په لوري کې یوځای کېږي، د محیط سمندر په لوېدیځ کې د خالداتو ټاپوګانو څخه دوه ټاپوګان شته دي، د دې اقلیم په لومړۍ او دوهمه برخه کې پورته لوري ته د قنوریه ځمکه او تر هغه وروسته ختیځ ته د غانه د ځمکې پاسنۍ برخه ده، بیا د سوډاني تور پوستي قام زغاده ځنګل دی او له دې دوو سیمو نه لاندې لوري ته د نستر میدان دی چې له لوېدیځه د ختیځ په لور غځېدلی، په دې کې ځنګلونه دي د مغرب او سوډان د تور پوستانو تر منځ سوداګر له همدې سیمې څخه تېرېږي. په همدغه هوار میدان کې د صنهاجه د مخ پټیو قومونو ځایونه دي، د هغو ډېرې څانګې دي چې کزوله، لمتونه، مسراقه لمطهنه او وریکه پکې اوسېږي.

د دوهم اقلیم درېیمه او څلورمه برخه

د دې ځنګلونو ختیځ لوري ته د فزان سیمه ده ورپسې د بربریانو د یوې تور پوستې قبیلې ارکار آبادۍ دي چې ختیځ لوري ته د درېیمې برخې تر پاسنۍ برخې پورې خپاره دي. بیا د دې دریمې برخې په شمال کې د وذان څه سیمه ده او په ختیځ کې همدې لوري ته د سنتریه سیمه ده چې الواحات الداخله ورته وایي، د څلورمې برخې نه پاس د باحویین پاتې سیمه ده، بیا د دې برخې په منځ کې په ساره کې د صعید ښار دی چې د نیل پر غاړه آباد دی، چې په لومړي اقلیم کې له خپلې سرچینې راوزي د دوو غرونو (په لوېدیځ کې د داحات او ختیځ لور ته د مقطم غرونو) تر منځ تېرېږي او سمندر ته لوېږي. د هغو پاسني لوري ته د اسنا او ارمنت ښارونه ودان دي او په همدې ډول یې څنډې له اسیقوط او قوس سره یوځای کېږي، دغه غرونه بیا نیل دریاب په دوو برخو وېشي، ښۍ څانګه یې په همدې برخه کې بشپړېږي او کیڼ ښاخ یې په دلاص کې پای مومي.

ketabton.com - The Digital Library

د دوهم اقلیم پنځمه برخه

د دغو دوو ځانګو تر منځ د مصر پاسنۍ برخې دي، دلته د مقطم غر او د عیذاب هوارې ځمکې دي، پنځمه برخه وړاندې په سویز کې په قلزم سمندر کې پای مومي چې په جنوب کې د هند له سمندر څخه راوتلی او د شمال په لور بهېږي، په همدې برخه کې د قلزم په ختیځو څنډو د حجاز ځمکه ده چې د یلملم له غرونو پیلیږي او د یثرب تر ښارونو رسیږي. د حجاز په منځ کې مکه معظمه ده، جده یې پر څنډه ده چې د عیذاب په هواره کې د هغه سمندر پر لوېدیځه غاړه آباد دی.

د دوهم اقلیم شپږمه برخه

د دې لوېدیځ ته په شپږمه برخه کې د نجد سیمه ده، د نجد پاسنۍ برخه په سهیل کې ده او له تباله او جرش نه تر عکاظ پورې بیا په شمال لوري کې ده، په همدې ځای کې تر نجد لاندې د حجاز نورې برخې دي. ختیځ لوري ته بیا په همدې لوري د نجران او خیبر سیمې دي او په څوړو کې یې د یمامه ځمکې دي، د نجران ختیځ لوریو ته د سبا او مأرب سیمې دي،بیا د شحر سیمه ده چې د فارس تر سمندرګي پورې رسیږي او پای ته رسیږي. دا دوهم سمندر دی چې د هند له سمندر نه راوزي د شمال له لوري لوېدیځ ته اوړي او د مثلث په څېر ښه خپلوي، د دې په پاسنۍ برخه کې د کلهات ښار دی چې د شحر پر څنډو دی بیا په همدې غاړه په کوزنۍ برخه کې عمان دی او د همدې برخې په پای کې بحرین او هجر سیمې دي.

د دوهم اقلیم اوومه برخه

د اوومې برخې په پاسنۍ برخه کې د فارس سمندر یوه څانګه ده، دا د سمندر په شپږمه برخه کې له بلې څانګې سره یوځای کېږي، د دې پاسنۍ برخه د هند په سمندر کې ډوبه ده، او پر همدې تر مکران پورې د سند سیمه پرته ده. مکران ته مخامخ د طوبران سیمه ده چې په سند کې شامله ده، ځمکه خو د دې برخې لوېدیځ لوري ته د سند ټوله سیمه یوځای شوې ده. د سند او هند تر منځ ځمکې پر ځنګلونو پوښل شوې دي، په سند کې سند سیند بهېږي چې د هندوستان له سیمې رابهېږي او په سهیل کې د هند سمندر ته لوېږي.

د دوهم اقلیم نهمه او لسمه برخه

د هند د سمندر پر غاړه د هند لومړنی ښار ودان دی، د هغه ختیځ لوري ته بلهتر دی، تر هغه لاندې د کابل سیمه ده، تر هغو وروسته ختیځ لوري ته د دوهم اقلیم په نهمه برخه کې د قنوج سیمه ده، چې د داخلي او بهرني کشمیر تر منځ پرته ده، د دې لوېدیځ لوري ته د هند نوره برخه ده چې ختیځ لوري ته د نهمې برخې نه تر لسمې پورې غځېدلې ده او تر ختیځه وړاندې درومي، د هغو شا ته د چین ځینې سیمې دي چې په هغو کې شیغون ښار ودان دی، بیا لسمه برخه تر محیط سمندر پورې بشپړه د چین سیمه ده، الله ج ښه خبر دی.

ketabton.com - The Digital Library

دریم اقلیم

د دریم اقلیم لومړی برخه

دغه اقلیم له دوهم سره په شمال کې یوځای شوی دی، د دې د لومړۍ برخې ⅓ برخه د درن (اطلس) غر دی، دغه غر محیط سمندر ته نږدې له لوېدیځه تر ختیځه غځېدلی دی، په دې کې بې شمېره بربري قومونه مېشت دي چې وروسته به یې بیان کړو د دې غره اوبل اقلیم تر منځ د ځمکې یوه ټوټه ده چې د محیط سمندر په پاسنۍ برخه کې واقع ده، په دې کې رباط ماسه دی او په ختیځ کې له دې سره نښتي سوټس او نول سیمې دي، همدې لوري ته په ختیځ کې د ورعه او ورپسې د سجلماسه سیمې دي، بیا د نستر د میدان یوه کلا ده چې ښاره ده چې په دوهم اقلیم کې مو یې یادونه کړې ده. د درن غر د دې برخې پر ټوله سیمه راخپور دی، لوېدیځ لوري ته په دې کې درې او پیچومي ډېر لږ دي. تر دې چې د ملویه وادي ته مخامخ کېږي، بیا یې تر پایه درې او پیچومي ډېر زیات دي، دلته په ترتیب سره مصادرت، بیا هنتانه، بیا تیملک، بیا گرمیوه، بیا مشکوره قومونه مېشت دي، د ټولو په پای کې مصاعده دي، بیا صنهاکه (صنهاجه) قبیلې دي او په پای کې د زناته ځینې قبیلې دي او د اوراس (کتامه) غر همدلته په منځ کې ور سره یوځای کېږي، تر دې وروسته د بربریانو نور قومونه مېشت دي چې په اړه به یې پر خپل ځای تفصیل راشي. دغه درن غر په لوېدیځ کې د لوېدیځ تر وروستیو څنډو پورې په ټولو ښارونو کې غځېدلی دی او دهمدې غره د ننه دغه ښار ودان دی. ځکه خو د دې غره په سهیل کې د مراکش، اغمات او تادلا سیمې دي او په همدې برخه کې د محیط سمندر پر غاړه رباط اسفی او سلا ښارونه ودان دي. د مراکش په منځ کې د فاس سیمې مسکناسه، تازه او د کتامه مانۍ دي. دې ته مغرب اقصی (وروستی لوېدیځ) وایي، د همدې برخې پر څنډو په محیط سمندر کې بلدان، اصیلا او عرایش پراته دي. چې پلازمینه یې تلمسان دی، د همدې پر ساحلي سیمو د روم په سمندرگي کې د حنین، د هران او نور ټاپوگان دي، دا چې د روم سمندر په لوېدیځ کې په څلورم اقلیم کې له محیط سمندر (طنجه خلیج) نه وزي د ختیځ لور ته درومي او د شام په سیمه کې پای مومي، بیا چې له تنگ خلیج نه را وزي لږ وړاندې درومي او په شمال کې پراخېږي په دریم او پنځم اقلیم کې ور گډېږي ځکه خو یې پر غاړه د دریم اقلیم ډېر ښارونه آباد دي، بیا ختیځ لوري ته د ټاپوگانو له ښارونو سره نښلي، د سمندر پر غاړه بجایه سیمه ده د هغو ختیځ لوري ته قسطنطنیه ده او د لومړۍ برخې په پای کې له سمندر نه یو پړاو لرې هغو ښارونو سهیل ته او د منځني مغرب په سهیل کې په لوړو کې استیر، ور پسې مسیله او بیا زابن ودان دي، د مغرب پلازمېنه بسکره ده چې د غره او د هغو شا ته د درن غره سره یوځای شوی چې مخکې یې یادونه وشوه دا د دې برخې په پای کې ختیځ لوري ته پروت دی.

ketabton.com - The Digital Library

د دریيم اقلیم دوهمه برخه

د دې اقلیم دوهمه برخه د لومړۍ برخې په څېر ده. خو په سهیل کې یې $\frac{1}{3}$ برخه د درن (اطلس) غر پروت دی، چې له لوېدیځه د ختیځ په لور غځېدلی او اقلیم یې په دوو برخو وېشلی دی، شمالي برخه یې تر ډېره ځایه د روم په سمندرگي کې ډوبه ده او د سهیل لوري ټوله لوېدیځه ساحه په ځنگلونو پټه ده. ختیځ لوري ته یې غدامس ښار دی او د هغو ختیځ له لوري ته د ودان سیمه ده چې پاتې سیمه یې په بل اقلیم کې ده چې مخکې یې یادونه وشوه، په لوېدیځ کې د ودان په منځنۍ برخه او د روم سمندر تر منځ د اوزاس غر، تبسه او اوبس دي، د سمندر پر غاړه د بونه ښار دی بیا د دې ښارونو ختیځ لوري ته د افریقا ځمکه ده. چې د سمندر پر غاړه لومړی تونس ور پسې سوسه او بیا مجدیه ودان دي، د دې ښارونو جنوب ته د ودان غره په لمنه کې جرید، توزر، قفصه او نفزاوه ښارونه دي، د دې ښارونو او ساحلي سیمو تر منځ قیروان، د وسلات غر او سبیطله ښار ودان دی، د دې ټولو ښارونو ختیځ لوري ته د روم سمندرگي په غاړه د طرابلس ښار ودان دی جنوب لور ته بېدو طرابلس ته موازي ومر او نقره غرونه دي، په دې دواړو کې د هواره دوې قبیلې دي، دغه دواړه غرونه د درن له غره سره یوځای شوي دي، غدامس ته مخامخ دي چې یادونه یې د جنوبي برخې په وروستیو کې شوې ده. د دې برخې په پای کې ختیځ لوري ته د سمندر پر غاړه سویقه بن مشکوره پروت دی او په سهیل کې د ودان په سیمه کې د پوونده عربو د گرځېدو را گرځېدو سیمې دي.

د دریيم اقلیم دریيمه برخه

د دې برخې له دریيمې برخې څخه هم د درن غر تیر شوی دی خو په پای کې شمال لوري ته گرځېدلی او سیده وړاندې دورمي او د روم سمندرگي ته رسېږي او په هغو ور گډېږي. هلته د غرونو دغه لړۍ د اوسان په نامه بلل کېږي او یوه برخه یې په شمال کې د روم په سمندرگي کې ډوبه ده، تر دې چې د دې لړۍ او د روم سمندرگي د منځ برخه ډېره تنگ شوې، د درن د دغه غره شا ته په سهیل لوېدیځ کې د ودان نوره برخه ده او د عربو د تگ را تگ سیمې دي. بیا زویله بن خطاب دی. بیا د ختیځ لوري ته د دې برخې تر پایه ریگي او شاړه ساحه ده، لوېدیځ ته یې د دې غره او سمندر په منځ کې د سمندر پر غاړه سرت ښار دی، بیا شاړه هواره سیمه ده چې عربان پکې د کوچیانو په څېر گرځي را گرځي، بیا اجدابیه ده ور پسې برقه ده، دا دواړه د غره په ناو کې پراته دي، بیا هلته د سمندر پر غاړه طلسمه ده، بیا د غره په گرځندي کې ختیځ لوري ته د دې برخې تر پایه د هیب او روامته کلي دي.

د دریيم اقلیم څلورمه برخه

د دې اقلیم د څلورمې برخې په لوړو کې د برقیق میدان دی او په لاندې برخه کې یې د حیب او درداحه آبادۍ دي، بیا په دې برخه کې د روم سمندرگی ور ننوزي او د دې برخې ځینې ساحې تر سهیل پورې پکې ډوبېږي. تر دې چې د هغو تر پاسنۍ برخې پورې ور سره ټکر کېږي بیا شاړه سیمه راځي. چې دا هم د عربو د تگ

ketabton.com - The Digital Library

راتګ ساحه ده، ختیځ لوري ته د دې شاړې سیمې تر څنګ د فیوم آبادي دي چې په هغو کې د نیل د سیند یوه څانګه د دوهم اقلیم په څلورمه برخه کې د صعید له ښاره له لاهون څخه تېرېږي د فیوم په سمندرګي کې ور تویېږي. د دې ختیځ لوري ته د مصر هېواد دی، د مصر مشهور ښار د نیل پر بله څانګه ودان دی، دغه څانګه د دوهمې برخې پر وروستیو کې د صعید له آبادیو نه دلاحس ته درومي د مصر په لاندینۍ برخه کې د شطنوف او زفتي منځ ته رسېږي دوهم ځلي په دوو څانګو وېشل کېږي او بیا په قرمطه کې کیڼ ښاخ بیا په دوو نورو برخو وېشل کېږي او دا ټول بیا د روم په سمندرګي کې ور تویېږي. د همدې څانګې پر ختیځه غاړه اسکندریه او پر لوېدیځه غاړه رشید ښار او پر ختیځه یې د میاط ښار پروت دی او د مصر او قاهرې او د هغو د سمندري غاړو په منځ کې د مصري قومونو لاندینۍ برخه ده چې هلته ډېر زیات وګړي دي او د کرنې ځمکې او د ویالو جال پکې غوړېدلی دی.

د درېیم اقلیم پنځمه برخه

د دې اقلیم په پنځمه برخه کې د شام (سوریه او عراق) آبادي دي، او زیاتره په لاندې ډول واقع دي :

د قلزم سمندرګی له شام نه سهیل لوېدیځ ته له سویز نهر سره نږدې پای ته رسېږي. دا چې قلزم د هند له سمندر نه راوزي د شمال په لور پراخېږي او د لوېدیځ لوري ته بېرته را ګرځي، په دې برخه کې د هغه د راګځېدو لویه برخه راځي چې لوېدیځه څنډه یې د سویز په کانال پای مومي، په دې ټوټه کې د سویز له کانال وروسته د طور غر، فاران رمله، مدین او حوراء دي. حوراء یې د ټولو په پای کې دی، دا بیا له خپلو غاړو سره د سهیل په لوري د حجاز په طرف ور ګرځي، لکه چې د دوهم اقلیم په پنځمه برخه کې یې چې یادونه وشوه. بیا د اقلیم په دې برخه کې له شمالي کونجه د روم سمندرګی ور ننوتلی او د دې زیاتره لوېدیځې برخې یې په خپله لمن کې را نغښتې دي. پر همدې څنډه فرما او عریش شته دي او یوه څنډه یې د قلزم له سمندرګي سره نښلي چې بیا د دواړو تر منځ برخه تنګېږي دیوې دروازې بڼه خپلوي او د شام د خاورې په لور ور کږېږي، د همدې دروازې لوېدیځ لوري ته د تیه میدان پروت دی چې هلته د اوبو او وښو نښه هم نشته. کله چې بني اسرائیل له مصر نه راووتل پخوا تر دې چې شام ته لاړ شي په دغه تیه میدان کې هم کلونه سرګردانه وو لکه چې په قرآنکریم کې یې کیسه ده.

د روم سمندرګي په همدې ټوټه کې چې په دې برخه کې ده د قبرص زیات شمېر ټاپوګان دي. پاتې ټاپوګان په څلورم اقلیم کې دي چې وروسته به پرې رڼا واچوو، ددغه ټوټې پر څنډه هغه لور ته چې پراخوالی یې د سویز له کانال سره تنګېږي د عریش ښار پروت دی، دغه عریش او عسقلان د مصر تر ټولو وروستي ښارونه دي، د عریش او عسقلان تر منځ د همدغه دریاب یوه برخه حایل ده، بیا د اوبو دغه ټوټه له هغه ځایه مخه ګرځوي په څلورم اقلیم کې له طرابلس او غزې سره په سمندر ور ګډېږي اوهلته په ختیځ کې د روم سمندر پای مومي.

ketabton.com - The Digital Library

دي، ختيځ لوري ته يې غزه او له هغو وروسته عسقلان د همدې ټوټې پر زياته برخه د شام ساحلي سيمې وداني دي. بيا په همدې ډول د عکا ښار دی بيا صور دی او له هغه ځايه چې شمال لوري ته وگرځې د قيساريه ښار دی. بيا په همدې ډول د عکا ښار دی بيا صور او بيا صيدا ودان شوي دي، بيا په څلورم اقليم کې سمندر د شمال لوري ته درومي په دې برخه کې د دې ټوټې د ساحلي ښارونو مخامخ يو ډېر لوړ غر ولاړ دی، د قلزم له څنډې له ايله نه وزي په شمالي کونج کې لړ لوېديځ لوري ته مخه کوي او وړاندې درومي تر دې چې د دې برخې تر څنگ تېرېږي، دې غره ته لکام غر وايي، گواکې دغه غر د مصر او شام تر منځ د طبيعي دېوال په څېر ولاړ دی. ايله ته نږدې د دې پر څنډه د غرونو تر منځ لاره ده چې له مصر نه حاجيان مکې ته پرې تېرېږي، د دې لارې شا ته د شمال په کونج کې د سرات غره سره نږدې د ابراهيم خليل الله قبر دی. د سراة غر له پاس ياد شوي لکام غره سره د دې لورې په شمال کې د ختيځ په لور تللی او يو ځای شوی دی. بيا لږ مخه گرځوي هلته د هغو په ختيځ لوري کې د حجر او ثمودیانو سيمه ده او تيما او دومة الجندل هم. دغه سيمې تر حجاز را ښکته دي او له هغو پاس جنوب لوري ته رضوي غر او د خيبر کلاگانې دي. د سراة لانديني برخې په شمال کې د لکام غره ته نږدې د قدس ښار دی، بيا اردن دی او بيا طبريد دی. د هغو ختيځ لوري ته د غور ښار دی چې تر اذرعات پورې غځېدلی دی. د هغو ختيځ لوري ته د دې برخې تر پايه پورې د ومة الجندل دی چې پر هغو حجاز بشپړېږي. د دې برخې په پای کې د شمال لوري ته د لکام غره د گرځني سره د دمشق ښار دی چې صيدا او بيروت ته مخامخ دی، هلته د لکام غر د سمندر د دې څانگې او دمشق تر منځ ولاړ دی. د دمشق لور ته په ختيځ کې د بعلبک ښار دی، بيا شمال لوري ته حمص ښار دی چې همدلته لکام غر پای مومي. د بعلبک او حمص په ختيځ کې د تدمر ښار او د دې اقليم تر وروستۍ برخې پورې د کليوالو د تگ راتگ ځايونه دي.

د دريم اقليم شپږمه برخه

د شپږمې برخې په پاسنۍ ټوټه کې د يمامه او نجد تر ښارونو لاندې د عروج غره او حمان تر منځ تر بحرين او هجر پورې د کليوالو د اسونو ميدانونه دي چې د فارس له سمندرگي سره دي. د دې برخې په څوړو کې له ميدانونو لاندې د حيره، قادسيې او فرات درې دي، تر هغو وروسته په ختيځ کې د بصرې ولس دی، د همدې برخې په وروستۍ برخې شمال لوري عبادان وابله دي، هغو ته نږدې د فارس سمندرگی پای مومي، او په هغو کې له عبادان سره د دجلې سيند ورلوېږي چې په ډېرو څانگو وېشل کېږي او د فرات سيند ډېرې څانگې په خپله غېږ کې اخلي او بيا د فارس سمندرگي ته ورتوئېږي. د سمندرگي دغه برخه په فراز کې سوروره وي خو د ختيځ لوري ته يې سور کمېږي او بيا دومره تنگېږي لکه په شمال کې چې تنگه وي، د دې پر لوېديځه غاړه د بحرين لانديني برخې هجر او احساء پرتې دي، او د هغو لوېديځ ته د اخطب، حمان او يمامه پاتې سيمې دي، پر ختيځې غاړې يې د فارس جگې ساحلي څنډې دي او سمندرگی د ختيځ لوري ته د وروستۍ برخې سره د ختيځ په لور غځېدلی دی، په همدې برخه کې په سهيل کې د فارس شا ته د کرمان او قفص غرونه دي، له هرمز نه لاندې د فارس ښارونه لکه سابور، دارابجرد، نسا، اصطخر، شاه جهان او د دې ټولو پلازمېنه شيراز

ketabton.com - The Digital Library

آباد دي. د شمال لوري ته د فارسي ښارونو نه لاندې د سمندر غاړې ته نږدې د خوزستان ښار دی چې په هغو کې اهواز، تستر صدی، سابور، سولس، رامهر، مز او نور شامل دي او ارجان هم چې د فارس سمندرګی او خوستان تر منځ بېلوونکی برید دی، د کردانو د غرونو لړې د اصفهان تر څنډو پورې غځېدلې، د هغو غرونو شا ته د فارس پر ځمکه او هغو غرونو کې د فارسیانو د تګ راتګ ځایونه دي، دغه غر د رسوم په نامه مشهور دی.

د درېیم اقلیم اوومه برخه

د دې اقلیم د اوومې برخې په پاسنۍ ټوټه کې د قفس ځیني غرونه دي تر څنګ یې سهیل او شمال ته د کرمان او مکران مشهور ښارونه دي، او رودن، شهرجان، یروشیر او برج دي، او د اصفهان ښار د لوېدیځ او شمال تر منځ د دې برخې په یوه څنډه پروت دی، بیا د کرمان او فارس د ښارونو ختیځ لوري ته د سجستان سیمه ده، سهیل ته د کوهستان سیمه ده، شمال لوېدیځ ته د کوهستان پر ځمکه او د کرمان او فارس او د سجستان او کوهستان تر منځ او د اقلیم د دې برخې په منځ کې لوی لوی ځنګلونه لیدل کیږي چې لارې یې سختې، خطرناکې او شاړې دي. د سجستان مشهور ښارونه بست او طاق دي، کوهستان د خراسان له ښارونو څخه دی، د هغو مشهور ښارونه یې سرخس او کوهستان دي چې د دې برخې په پای کې پراته دي.

د درېیم اقلیم اتمه برخه

د اتمې برخې په سهیل او لوېدیځ کې په ښارونو کې د تفریح ځایونه دي چې یو ترکي قام پکې پروت دی، دغه ځایونه په لوېدیځ کې د سجستان له سیمې او په سهیل کې له کابل سره یو ځای شوي، د دې ځایونو شمال ته د غور غر او ښار پراته دي چې پلازمېنه یې غزنی دی چې د هندوستان برید دی. د غور په پای کې شمال لوري ته د استرآباد سیمه آباده دی، بیا شمال لوېدیځ لوري ته تر وروستۍ برخې پورې د هرات ښار دی چې بېدو د خراسان په منځ کې ودان دی، په دې سیمه کې اسفراین، کاشان، فوشنج، مرو، تالقان او جوزجان دي، دلته خراسان له جیحون سیند سره پای مومي، د جیجون پر سیند د خراسان له ښارونو څخه لوېدیځ لوري ته بلخ او ختیځ لوري ته ترمذ ودان دي. د بلخ ښار د ترکي حکومت پلازمېنه ؤ، دغه سیند د دجار د ښارونو له هغه ځایه راوزي چېرته چې د بدخشان بریدونه له هند سره نښلي، د اقلیم د دې برخې په سهیل کې او وروسته بیا د دې ختیځ ته وړاندې دروميي او بیا د لوېدیځ لور ته ګرځي د دې برخې په منځ کې تېرېږي له دې ځایه وروسته دغه سیند د حزناب په نامه یادېږي، بیا شمال لوري ته ګرځي او د خراسان نه وزي سیده وړاندې دروميي تر دې چې په پنځم اقلیم کې د خوارزم په جهیل کې توییږي. کله چې دغه سیند د دې برخې په منځ کې له جنوب نه د شمال لوري ته مخه اړوي پنځه مرستیال لوی سیندونه ورسره یو ځای کیږي. له ختیځ نه د ختل او د خش په نومونو دوه سیندونه ورسره یو ځای کیږي. همدارنګه په ختیځ کې د تیم له غرونو او د هغو په منځ کې درې نور سیندونه راوزي چې پراخیږي او لوی سیند ترې جوړیږي، له هغو پنځو مرستندویو سیندونو څخه

ketabton.com - The Digital Library

د وخشاب سیند هم دی چې د تبت له ښارونو تېرېږي چې د دې برخې په جنوب ختیځ کې پراته دي او د لوېدیځ لور ته یو څه خم درومي تر دې چې د دې برخې په شمال کې تر نهمې برخې پورې رسېږي چې نږدې د دې برخې شمال لوري ته ده. د دې په مخ کې یو لوی غر درېږي او د ترکستان او ختل تر منځ د طبیعي دېوال کار ورکوي. له دې غره څخه د تېرېدو یوازې یوه لاره ده چې د دې برخې ختیځ لوري ته په منځ کې ده. دلته فضل بن یحیی د یاجوج ماجوج په څېر یو دېوال جوړ کړی ؤ او په هغو کې یې یوه دروازه ایښې وه، کله چې د وخشاب سیند د تبت له سیمې راوزي او دې دروازې ته رارسېږي نو دغه غر یې په مخه کې حایل شي چې دغه سیند د هغو په منځ کې تر لرې ځایه پورې بهېږي تر دې چې د وخش له سیمې تېر شي او د بلخ بریدونو ته نږدې د جیحون پر سیند ورګډ شي. بیا شمال لوري ته د ترمذ په لوري ورښکته شي او تر جوزجان پورې بهېږي، او له غور نه په ختیځ کې د دې او د جیحون د سیند تر منځ د خراسان نیسان ولایت دی، هلته د جیحون سیند پر ختیځه غاړه د ختل آبادۍ دي، خو د دې پر زیاته برخه غرونه دي او د وخش کلي دي د وخش شمال ته د تیم غر دی چې د جیحون سیند له لوېدیځ څخه د خراسان له یوې څنډې پیل کېږي د ختیځ په لور درومي تر دې چې لرې یې د «همالیې» له لوی غره سره یو ځای کېږي.

د همالیې شا ته د تبت سیمه ده او د هغې په کوزنۍ برخه کې د وخشاب سیند بهېږي چې د فضل بن یحیی له دروازې سره یو ځای کېږي. د جیحون سیند د دغو غرونو په منځ کې بهېږي، د هغو مرستیال سیندونه هم ټول له همدې غرونو راوزي، له دې مرستیال سیندونو نه یو وخش سیند هم دی چې له ختیځ نه راوزي او له ترمذ لاندې له هغو سره یو ځای کېږي. د تلبخ سیند هم چې خوله یې جوزجان ته نږدې د تیم په غرونو کې ده، له لوېدیځه راځي او د جیحون له سیند سره یو ځای کېږي، د دې سیند پر لوېدیځه غاړه آمد آباد ښار دی چې د خراسان په سیمه کې دی او د هغو په ختیځ کې د صنعد، اسرا او شنې سیمې دي چې ترکي ښارونه دي. ختیځ لوري ته د دې برخې تر پایه فرغانه ده. د ټولو ترکي ښارونو شمال ته د تیم غرونه دي.

د درېیم اقلیم نهمه برخه

د دې اقلیم د نهمې برخې لوېدیځ لوري ته تر منځ پورې د تبت سیمه ده. جنوب ته یې هند دی. ختیځ ته تر پایه پورې د چین ځمکه ده، د دې برخې لاندې د تبت شمال ته د حزلجیه ښار دی چې د ترکستان سیمه ده چې تر وروستۍ برخې غځېدلې ده، د فرغانې ختیځ لوري ته د تغرغر ځمکه ده چې ترکان دي او شمال او ختیځ ته تر وروستي حده غځېدلې دي.

د درېیم اقلیم لسمه برخه

د دې اقلیم په لسمه برخه کې په جنوب کې د چین پاتې برخې دي چې ځوړې هم پکې دي، شمال لوري ته د تغرغر ښار ودان دی او د هغو ختیځ لوري ته تر وروستۍ برخې پورې د ترکي قام خرخېره ځمکې دي. د خرخیره د سیمو شمال ته د بل ترکي قام کتمان آبادۍ دي، هغو ته مخامخ په محیط سمندر کې پر یوه ګردي

ketabton.com - The Digital Library

غره یاقوت ټاپو دی. له دې غره نه د ټاپو په لور هېڅ لاره نشته او دې غره ته له بهر لوري نه ورختل ډېر گران دي. یاقوت ټاپو د ډېرو زهرجنو مارانو ټاټوبی دی، دلته یاقوت هم پرېمانه موندل کېږي. د دې ټاپو د اطرافو اوسېدونکي د خپل خدای ورکړي عقل له مخې یاقوت راباسي، د دې اقلیم په نهمه او لسمه برخه کې د خراسان شا ته پر ټولو غرونو د ترکانو بې شمېره قومونه مېشت دي. دغه کوچي قومونه مېږې، وزې، اسونه، اوښان او غوایان پالي. د دې څارویو نسلونه روزي او په هغه سپرلي هم کوي او هغه حلالوي او خوري یې هم. د دوی قبیلې بې شمېره دي چې یوازې الله ج یې په شمېر خبر دی، څینې یې مسلمان دي چې د جیحون پر څنډو شاوخوا ته پراته دي او د اور پالونکیو کفارو سره هغوی جهاد هم کوي، هغوی بندیانوي او په شاوخوا نږدې هېوادونو کې یې پلوري. دغه خلک تر خراسان، هند او عراق پورې تگ راتگ لري.

څلورم اقلیم

د څلورم اقلیم لومړۍ برخه

دغه اقلیم له دریم اقلیم سره په شمال کې یو ځای کېږي. د دې برخې په لوېدیځ لوري کې د محیط سمندر یوه مستطیلي ټوټه ده چې له جنوب نه پیلېږي او تر شماله غځېږي. جنوب لوري ته پر دې ټوټه د طنجه ښار ودان دی. د طنجې له ښکته برخې همدغه ټوټه د ۱۲ میلو د تنگ خلیج په بڼه د طریف او خضراء ټاپو تر منځ بهېږي چې شمال ته یې د خضراء ټاپو (الجزیره) او جنوب ته یې مجاز مانی او سبته پراته دي. دغه ټوټه د ختیځ لوري ته وړاندې درومي او داقلیم د پنځمې برخې په منځ کې پای مومي، دا چې څومره وړاندې درومي پراخېږي، تر دې چې د دې اقلیم څلور برخې په خپله لمن کې رانغاړي، د دریم او پنځم اقلیم ته نږدې نږدې پنځمه برخه هم چې وروسته به پرې رڼا اچوو هغو ته د شام سمندر وایي، ډېر ټاپوگان پکې دي چې په هغو کې لویې جزیرې لوېدیځ لوري ته یابسه، مایرفه، منرقه، سردانیه او صقلیه (سسلي) په هغو کې تر ټولو لوی ټاپو دی، بیا بلونس، اقریطش او ورپسې قبرص دي، موږ به دا ټول پر خپل ځای بیان کړو. د دې اقلیم د دریمې برخې له پایه او د پنځم اقلیم د دریمې برخې له منځه د روم له سمندرگي د بنادقه خلیج راوتی دی چې د شمال لوري ته درومي او د دې برخې له منځه د لوېدیځ په لوري گرځي د پنځم اقلیم تر دوهمې برخې پورې رسېږي او پای مومي. د روم له سمندرگي نه د قسطنطنیې خلیج هم راوزي، دا د پنځم اقلیم د څلورمې برخې په پای کې شمال لور ته په ډېره کم سورې تنگۍ کې تېرېږي تر دې چې غیشي پکې رسېږي، د اقلیم تر پایه درومي او د شپږم اقلیم تر څلورمې برخې پورې رسېږي، بیا د شپږم اقلیم تر بشپړې او یا د پنځمې برخې او د شپږمې برخې له نیمایي برخې تېرېږي د ختیځ لوري ته د تور سمندرگي لوري ته ورگرځي، چې موږ به په خپل ځای کې پرې رڼا واچوو. له دې ځایه د روم سمندرگی له محیط سمندره وزي په دریم اقلیم کې د طنجه خلیج په نامه پراخېږي، نو د خلیج سهیل لوري ته یوه وړوکې ټوټه پاتې کېږي، پر همدې ټوټه په مجمع البحرین کې د طنجه ښار پروت دی، له طنجې وروسته د روم په سمندرگي کې د بسته ښار دی، ورپسې قطاون دی، بیا بادیس دی، بیا سمندر په ختیځ کې د دې برخې توره برخه په اوبو کې ډوبوي او دریمې برخې ته وزي. په دې برخه

ketabton.com - The Digital Library

کې ډېره آبادي دې لوري او د خليج شمال لوري ته ده، دا ټوله د اندلس سيمه ده. د دې لوېديځه برخه د محيط سمندر او روم سمندرګي تر منځ ده، چې لومړی ښار يې له مجمع البحرين سره طريف دی. د طريف ختيځ ته د روم سمندرګي پر غاړه خضرا ټاپو، بيا مالطه ورپسې منقب او بيا مريه دي، له مريه ښکته د محيط سمندر لوېديځ لوري ته هغو ته نږدې شريق دی، بيا لبله ده، لبله ته نږدې په محيط سمندر کې قادس ټاپو دی، د شريق او لبله ختيځ لوري ته اشبيليه ورپسې اشتجه، قرطبه او مدليه او بيا غرناطه، جيان او ابده او بيا ورپسې داداياش او بسطه پراته دي. تر هغو لاندې شنتمريه او سلب دي چې د لوېديځ لوري ته په محيط سمندر کې دي. د هغو دواړو ختيځ لوري ته بلطيوس او ماروه او يابره، ورپسې غافق او بزجاله بيا فلعه او رياح دي، پر محيط سمندر د لوېديځ لوري ته تر هغه لاندې اشبوته دی او ختيځ لوري ته د باجه نهر پر غاړه شنترين دی. همدلته موزيه ده، بيا قنطره السيف دی، اشبوينې ته مخامخ ختيځ لوري ته د شارات غر دی چې له هغه ځايه له لوېديځه پيلېږي او د ختيځ لوري د شمال تر وروستی برخې پورې رسېږي او د سالم ښار په نيمايي کې پای مومي. د دې غره کوزنۍ خوا ته د نورنه ختيځ لوري ته طليطله ده، بيا الحجاره دره ده، بيا سالم ښار دی، د همدې ښار د لومړۍ برخې او اشبونه تر منځ د قلمريه ښار دی. دا ټول د اندلس لوېديځه برخه ده، د اندلس ختيځ لوري ته د روم سمندرګي پر غاړه له مريد وروسته قرطاجنه ده، بيا لفته، ورپسې دانيه تر هغه وروسته بلنسيه، تر ترتوشه پورې ده چې دا د ختيځ وروستۍ برخه ده، تر دې لاندې شمال لور ته ليورقه او شقوره دي، دا دواړه له بطة او قلعة الرياح سره يو ځای شوې دي چې دا له لوېديځ اندلس سره تړاو لري. ختيځ لوري ته مرسيه ده بيا په شمال کې تر بلنسيه لاندې شاطبه ده، بيا شقر ورپسې طرطوشه او بيا طرنوله ده چې د دې برخې په پای کې ده، بيا شمال لوري ته تر دې لاندې د منجاله او ريده سيمې دي چې لوېديځ لوري ته له شقوره او طليطله سره نښتې دي، بيا تر طرطوشه لاندې ختيځ لوري ته افراغه او شمال لوري ته يانې د سالم ښار ختيځ لوري ته قلعة ايوب او بيا سرقطه او بيا لارده دي چې په شمال ختيځ کې وروستی ښار دی.

د څلورم اقليم دوهمه برخه

د دې اقليم دوهمه برخه تر اوبو لاندې ده، خو په شمال کې لږ لوېديځه برخه وچه ده، په دې کې د برنات غره (برناټ) پاتې برخه ده، يانې دغه غر ګړنګونه لري، که څوک د پنځم اقليم د لومړۍ برخې له وروستيو نه روان شي نو دې ته به ورسېږي، دا د محيط سمندر په وروستۍ غاړه او د پنځم اقليم د لومړۍ برخې له وروستيو څخه پيلېږي د جنوب ختيځ لور ته درومي او له جنوب نه يو څه د ختيځ لوري ته لږ ببرته د څلورم اقليم له لومړۍ برخې نه دوهمې برخې ته ورځي. دلته په هغو کې درې دي، چې د ورسره نښتې هوارې په لور درومي چې د فشکونيه خاوره ورته وايي. په دې کې د خريده او قرقشونه ښارونه ودان دي، د همدې برخې د روم سمندرګي پر غاړه د بارسلونا ښار ودان دی، بيا اربومنه دی، بيا په دې سمندر کې چې دغه برخه يې تر فشار لاندې ده ډېر ټاپوګان شته دي چې زياتره يې د وړوکوالي له لامله له اوسېدونکو تش دي، خو د لوېديځ لوري ته يې د سردانيه ټاپو دی او ختيځ لوري ته يې صقيله (سسلي) ټاپو دی، چې څلورو خواو ته پراخ دی، ويل کېږي چې

ketabton.com - The Digital Library

دا نر اوه سوه میله پورې راځرخي او ډېر ښارونه پکې ودان دي، چې مشهور يې سرقوسه، بلرم، طربغه، مازر او مسيني دي، دغه ټاپو د افريقا خاورې ته مخامخ دی او د دواړو تر منځ د عروش او مالطه ټاپوګان دي.

د ځلورم اقليم درېيمه برخه

د دې اقليم درېيمه برخه په اوبو کې ډوبه ده خو شمال لوېديځ لور ته د دې ټوټې تر اوبو لاندې نه دي. لوېديځ لوري ته د قلوريه سيمه ده، په منځ کې يې ابکيرده ده او په ختيځ کې د بنادقه آبادی دي.

د ځلورم اقليم ځلورمه برخه

د دې اقليم ځلورمه برخه هم تر اوبو لاندې ده، لکه چې مخکې ياد شوي د دې ټاپوګان هم ډېر دي او زياتره شاړ او له آبادۍ تش دي. شمال لوېديځ لور ته يې د بونس او د اقريطش (کرت) ټاپوګان آباد دي، اقريطش د مستطيل په بڼه له منځنۍ برخې جنوب ختيځ لور ته تللی دی.

د ځلورم اقليم پنځمه برخه

د دغه اقليم پنځمه برخه هم تر اوبو لاندې ده، چې جنوب او لوېديځ ته د يوه لوی مثلث په بڼه ده، د دې مثلث لوېديځه برخه د دې برخې په پای کې ختمېږي او جنوبي څنډه يې نږدې $\frac{2}{3}$ ختمېږي او د دې برخې په لوېديځ کې $\frac{1}{3}$ برخه پاتې کېږي چې شمالي ټوټه يې د لوېديځ لور ته له سمندر سره موازي راګرځي، په سهيلي نيمايي کې يې د شام ځوړې سيمې دي. د هغو په منځ کې لکام غر تېرېږي شمال ته د شام تر پايه پورې غځېدلی دی. بيا له هغه ځايه لورې بدلوي او د ختيځ او شمالي قطر په لور درومي، له راګرځېدلو وروسته د سلسله غرونو په نامه يادېږي. دغه غر له دې ځايه د پنځم اقليم په لور ځي او له ګرځېدو وروسته په ختيځ کې د ټاپوګانو د ښارونو له يوې ټوټې تېرېږي او د ختيځ لور ته دوام کوي. بيا د لوېديځ په لور راګرځي چې خو سره يو ځای شوي غرونه يې په مخه کې خنډ کېږي او دغه غر د روم سمندرګي له بهرنۍ څنډې سره پای مومي. په دې کې ډېر ناوونه او درې دي چې دردب ورته وايي، دغه درې د ارمني آباديو په لور وراندې درومي، په همدې برخه کې ارمني قومونه مېشت دي چې د دې غرونو او د سلسله غره تر منځ راغلي دي. سهيل ته د شام مخ ځوړې سيمې دي او د لکام غر د روم سمندرګي او د وروستۍ برخې تر منځ له جنوب نه تر شماله غځېدلی دی. داسې چې د لومړۍ برخې په سهيل کې د سمندر پر غاړه انطرس ښار ودان دی چې له غزې او طربلس سره نښتی. دغه دواړه ښارونه د درېيم اقليم د سمندر پر غاړه پراته دي. د انطرطوس په شمال کې جبله بيا لاذقيه ورپسې اسکندرونه او بيا سلوقيه آباد دی. تر هغو وروسته د شمال لوري ته د روم سيمه ده. د لکام غره (چې د سمندر له وروستۍ برخې سره د هغو د څنډې په منځ کې حايل دی) ته مخامخ د شام هغه پاسنۍ برخه ده چې سهيل

ketabton.com - The Digital Library

لوېديځ لوري ته يې حصن الحواني دی. دغه کلا د حشيشة الاسماعيليه ؤ ده، چې اوسمهال د فدايانو په نامه مشهور دي او دغه کلا ته مصيات ويل کېږي، د انطرطوس ته مخامخ ده.

د غره ختيځ لوري ته دې کلا ته مخامخ د حمص شمال لوري ته د سليمه ښار دی او له مصيات نه شمال لوري ته د غره او سمندر تر منځ د انطاکيې ښار ودان دی او هغو ته مخامخ ختيځ لور ته مصره دی. د مصره ختيځ لوري ته مراغه او د انطاکيې شمال ته مصيصه دی، ورپسې اذنه او بيا طرطوس دی چې د شام وروستی برخه ده، د دې غره نه لوېديځ لوري ته د هغو ښارونو مخامخ قنسرين او بيا عين زربه دي. د غره ختيځ لوري ته د قنسرين سره موازي حلب دی، بيدو زربه ته مخامخ منبخ دی چې د شام وروستی ښار دی، د دروب ښي لوري ته د دروب او روم سمندرگي تر منځ د روميانو آبادۍ دي چې نن سبا د ترکي حکومت تر حکم لاندې دي، د هغوی حاکم ابن عثمان دی د دغو کليو د سمندر پر غاړه د انطاکيې او علايا ښارونه ودان دي. په ارمني آباديو کې چې د درو لرونکي غره او د سلسله غرونو تر منځ دي د مرعش، ملطيه او مصره ښارونه هم دي چې د شمال تر وروستيو برخو آباد دي. د دې اقليم په پنځمه برخه کې په ارمني ښارونو کې د جيحون او د هغه ښي اړخ ته د سمون سيندونه تېرېږي، جيحون جنوب لور ته بهېږي له درو نه وړاندې تېرېږي طرطوس او بيا له مصيصې نه تېرېږي، بيا شمال لوري ته گرځي تر دې چې د سلوقيه په جنوب کې د روم سمندرگي ته ورلوېږي. په همدې ډول د سيحون سيند جيحون ته مخامخ د معرة او مرعش سره موازي بهېږي د درو لرونکي غره نه وړاندې شام ته ننوزي. بيا عيش زربه ته بهېږي او تر جيحون سيند وړاندې تېرېږي. بيا شمال لوېديځ لور ته گرځي له مصيصې سره په څنگ کې تېرېږي او په لوېديځ کې له جيحون سره يو ځای کېږي.

د ټاپو د آباديو جنوب لوري ته چې د لکام غره گرځندی او سلسله غره په منځ کې رافضه، رقه، حران، سروج، رها، نصيبين او سمياط آباد دي، آمد د سلسله غره لاندې د شمالي برخې په وروستيو کې دی، دا د ختيځې برخې پای هم دی. د همدې ټوټې په منځ کې د فرات او دجلې سيندونه بهېږي. دا دواړه له پنځم اقليم څخه راوزي او په جنوب کې له ارمني آباديو تېرېږي تر سلسله غره وړاندې تېرېږي.

اوس د فرات سيند له سمياط او د سروج له لوېديځه وزي ختيځ لوري ته گرځي د رافضه او رقه تر څنگ تېرېږي او د شپږمې برخې په لور درومي. دجله د آمد له ختيځه درومي او ډېر زر د ختيځ لور ته مخه کوي او د شپږمې برخې په لور ځي.

د خلورم اقليم شپږمه برخه

د دې اقليم په شپږمه برخه کې لوېديځ لوري ته د جزيرې ښار دی، د جزيرې د ښارونو ختيځ ته د عراق ښارونه دي چې له هغو سره يو ځای شوي دي او نږدې د دې برخې په پای کې ختمېږي. د عراق له پايه د اصفهان غر پيلېږي چې د دې برخې له سهيل نه لر تيتېږي او وړاندې درومي، چې بيا په شمال کې وروستی برخې ته رسېږي راگرځي او له شپږمې برخې وزي، سيده وړاندې درومي په پنځمه برخه کې له سلسله غره سره گډېږي، چې په شپږمه برخه کې بيا په لوېديځ او ختيځ دوو ځانگو وېشل کېږي. د لوېديځې ځانگې له جنوب لوري

ketabton.com - The Digital Library

يې د اقليم په پنځمه برخه کې د فرات سيند ترې سرچينه اخلي او له شمال څخه يې د دجلې سيند، فرات شپږمې برخې ته درومي او له قرقيسيا څخه تېرېږي، دلته له هغو نه يو بل ښاخ بېلېږي چې شمال لوري ته درومي او د جزيرې خاورې ته ننوزي، هلته پر څلورو لوريو را گرځي او پای مومي. فرات له قرقيسيانه تېرېږي او ډېر زر د جنوب لوري ته مخ اړوي، له خابور سره نږدې تېرېږي د رحبه تر لوېديځ پورې رسېږي هلته څو څانگې ترې بېلېږي چې له هغو نه يې ځينې څانگې له کوفې تېرېږي، ځينې يې د بن ابي بعيره له مانۍ او جامعين نه. بيا دا ټولې څانگې د دې برخې جنوبي لوري ته تر درېيم اقليم پورې رسېږي، هلته د حيره او قادسيې د ختيځ لوري ته راگرځي.

فرات له رحبة څخه د ختيځ په لور بهېږي سيده د هيت شمال ته رسېږي. بيا د زاب او انبار له سهيل څخه تېرېږي بغداد ته نږدې له دجلې سره يو ځای کېږي. د دجلې سيند کله چې له پنځمې برخې څخه شپږمې ته ننوزي او د ابن عمر د ټاپو شمال ته له موصل او تکريت نه تېرېږي او حديثه ته رسېږي نو بيا سهيل لور ته اوړي، په ختيځ کې له حديثه نه تېرېږي ذاب کبير او ذاب صغير هم ختيځ لور ته پرېږدي سيده له سهيل نه د قادسيې په لور درومي او بغداد ته رسېږي او د فرات له سيند سره يو ځای کېږي، بيا په سهيل کې د جرجرايا له لوېديځه تېرېږي او د درېيم اقليم يوې برخې ته ورځي. دلته يې څانگې او نهرونه خپرېږي او بيا دا ټولې څانگې بېرته سره يو ځای کېږي او له عبادان سره د فارس خليج ته ورتوييږي.

په بغداد کې تر يو ځای کېدو مخکې د دجلې او فرات په دوآبه کې د جزيرې ښار پروت دی. کله چې دجله تر بغداد وړاندې تېر شي نو يو بل سيند چې له شمال ختيځ نه راځي ورسره يو ځای کېږي. دغه مرستندوی سيند بغداد ته مخامخ د ختيځ له لوري د نهروان ښارونو ته درومي بيا سهيل ته مخه کوي او په درېيم اقليم کې له ورننوتلو مخکې له دجلې سره يو ځای کېږي، د همدې سيند او د عراق او عجم د غرونو په منځنۍ سيمه کې د جلولا ښار دی او د هغو ختيځ لوري ته له غره سره حلوان او حيمره ښارونه دي، د دې برخې په لوېديځه ټوټه کې يو غر شامل دی چې د اعاجم له غره نه پيلېږي او د ختيځ په لور غځېږي، او تر وروستۍ څنډې پورې رسېږي، دې ته د شهر زور غرونه وايي، دغه غر هم د نهر لوېديځه برخه په دوو ټوټو وېشي، د دې وړوکې ټوټې سهيل ته او د اصفهان شمال لوېديځ ته د خونجان ښار دی، دې ټوټې ته بلد هلوس وايي او په منځ کې يې د نهاوند ښار دی او د نهاوند شمال ته هلته چې دوه غرونه سره يو ځای کېږي لوېديځ لوري ته يې زور ښار دی او د هغو په پای کې دينور ښار دی، په دوهمه وړوکې ټوټه کې د ارمينيا د سيمې يو څه برخه شامله ده، چې پلازمېنه يې مراغه ده، د عراق غره ته مخامخ چې کومه برخه آباده ده باريا ورته وېل کېږي، دا د کردانو استوگنځايونه دي او زاب کبير او زاب صغير چې پر دجله پراته دي د دې شا ته دي. د دې ټوټې په پای کې ختيځ لوري ته د آذربايجان ښار ودان دی چې تبريز او بيدقان هم پکې شامل دي. د دې برخې په شمال ختيځه گوښه کې د تيطش سيند يوه برخه هم ده چې دلته ورته د خزر سيند وايي.

ketabton.com - The Digital Library

د څلورم اقلیم اوومه برخه

د دې اقلیم د اوومې برخې سهیل لوېدیځ ته زیاتره د هلوس ښار راغلی دی چې همدان او قزوین هم پکې شامل دي. د هلوس پاتې برخه په دریېم اقلیم کې ده چې په هغو کې اصفهان هم دی، دغه ځمکه په سهیل کې یو غره رانښکېل کړې ده چې د دې لوېدیځ لوري ته تللی د درېیم اقلیم له شپږمې برخې نه تېرېږي او څلورم اقلیم ته ننوزي او بیا د ختیځ له لوري د عراق له غرونو سره یو ځای کېږي. د عراق د غره یادونه تېره شوه او دا مو هم وویل چې د هغو په ختیځې ټوټې کې د هلوس ښارونه په لمن کې نغښتي دي. دغه غر چې پر اصفهان راګرځېدلی له درېیم اقلیم نه د شمال لور ته ښکته شوی د هغو اوومې برخې ته تللی دی او له ختیځه د هلوس ښارونه په غېږ کې رانغاړي. دلته تر هغه لاندې کاشان دی، بیا قم دی او بیا نږدې نیم واټن وهي لږ لوېدیځ لوري ته مخه کوي، بیا په دایروي ډول بېرته راګرځي او د ختیځ او بیا شمال لور ته مخه ګرځوي او وړاندې ځي، تر دې چې د پنځم اقلیم لور ته ځي. د هغو په ګرځنیو کې د ري ښار ودان دی. د دې له لوري اړولو سره یو بل غر هم پیلېږي چې تر لوېدیځه د دې برخې تر پایه غځېدلی دی، دلته یې جنوب لوري ته د قزوین په شمال کې او د ري شمال ختیځ لور ته له هغو سره تر منځنۍ برخې پورې نښتی، بیا تر پنځم اقلیم پورې د دغو غرونو او د طبرستان د یوې برخې په منځ کې د طبرستان ښار دی، له پنځم اقلیم نه دې برخې ته داخلېږي له لوېدیځه د ختیځ تر نیمایي برخې پورې د ري غره ته نږدې د جرجان آبادی دي چې بطام هم پکې دی، د دې غره شا ته د دې برخې لږ ساحه شته چې په پاتې برخه کې یې ځنګلونه دي چې د فارس او خراسان تر منځ واقع دي او د کاشان په ختیځ کې دي. د دې ځنګلونو په پای کې له غره سره نږدې د استر آباد ښار پروت دی او د دې برخې تر پایه ختیځ ته د نېشاپور ښار دی، بیا تر وروستۍ برخې پورې مرو شاه جهان دی، د هغو شمال ته د جرجان ختیځ لوري ته او د دې برخې په وروستي ختیځ لوري کې مهرجان، خارزون او طوس پراته دي. دا ټول د غرونو په منځ کې دي. د هغو شمال ته د نسا سیمه ده چې له شمال او ختیځ نه په ډېرینو میدانونو رااحاطه شوې ده.

د څلورم اقلیم اتمه برخه

د دغه اقلیم په اتمه برخه کې لوېدیځ لوري ته د جیحون سیند دی چې له جنوب نه شمال لور ته بهېږي، د دې سیند په لوېدیځه غاړه د خراسان رمم او آئل آباد دي، همدارنګه د خوارزم د سیمې ظاهریه او جرجانیه دي. دا له سهیل لوېدیځ لوري استر آباد په غېږ کې نیسي چې په اوومه برخه کې دی او د اتمې برخې د مغرب لور ته وړاندې ځي، په دې زاویه کې د هرارف او جوزجان پاتې برخې دي تر دې چې د بتم له غره سره یو ځای کېږي. لکه چې هلته مو یادونه وکړه دلته د جیحون سیند په ختیځ کې او د دې برخې په سهیل کې بخارا ده، بیا صغد دی. د صغد پلازمېنه سمرقند دی، ورپسې سردار او اشنه سیمې دي، ختیځ لوري ته جنجیده دي چې همدلته دغه برخه پای مومي.

ketabton.com - The Digital Library

د سمرقند، اشنه او د اشنه په شمال کې د ایلاق سیمې دي، بیا د هغو شمال لوري ته د شاش علاقه ده، همدلته د ختیځ لوري ته دغه برخه پای مومي د دغه ټوټې په جنوب کې د فرغانې پاتې سیمه ده.

د څلورم اقلیم نهمه او لسمه برخه

له دې ټوټې نه چې په نهمه برخه کې ده د شاش (چاچ) سیند راوزي چې د اتمې برخې له ساره څخه تېرېږي او د جیحون په سیند کې په هغه ځای کې ورتوییږي چې له اتمې برخې تېرېږي او د پنځم اقلیم په لور بهېږي. له دې سره د ایلاق له سیمې سره یو بل سیند هم یو ځای کېږي، چې د تبت له سرحد نه د درېیم اقلیم له نهمې برخې څخه راځي، او پخوا تر دې چې له نهمې برخې ووزي له هغه سره د فرغانې سیند هم یو ځای کېږي. د شاش سیند لوري ته د جبراغون غر دی چې له پنځم اقلیم څخه پیلېږي، ختیځ لوري لږ شمال ته متمایل ورګرځي په نهمه برخه کې شاش راګیروي او بیا وړاندې درومي، بیا نهمې برخې ته مخه کوي او له هغه ځایه شاش او فرغانه رانغاړي او درېیم اقلیم ته داخلېږي. د دې برخې په منځ کې د شاش سیند او د هغو د غره د یوې برخې تر منځ د فاراب سیمې دي. او د دې او د بخارا او خوارزم د سیمو تر منځ شګلن میدانونه دي. د دې برخې شمال او ختیځ کونج ته د خجند سیمه ده. چې په هغو کې اسبیجاب او طراز آباد دي. د دې اقلیم په لوېدیځه نهمه برخه کې د فرغانې او شاش له سیمو وروسته په سهیل کې خزلجیه سیمه ده او په شمال کې د خلیجه ځمکې او په ټوله ختیځه برخه کې د ګیماکیه سیمې دي چې ټوله لسمه برخه یې نیولې او د قوقیا (قاف) سره چې په ختیځ کې په وروستۍ څنډه دی نښلي. د محیط سمندر پر څنډه د یاجوج او ماجوج غر (قاف غر) دی دا ټول قومونه له ترکي قبیلو سره تړاو لري.

پنځم اقلیم

د پنځم اقلیم لومړۍ برخه

د پنځم اقلیم زیاتره برخه په اوبو کې ډوبه ده، البته لږه برخه یې سهیل او ختیځ لوري ته تر اوبو راوتلې، دا چې محیط سمندر د دې برخې له لوېدیځ لوري نه په پنځم، شپږم او اووم اقلیم کې شاملېږي کومه برخه چې سهیل لوري ته له اوبو راوتلې د مثلث په څېر ده او له اندلس سره یو ځای شوې ده، په همدې کې د اندلس پاتې برخه لیدل کېږي چې سمندر له دوو لوریو څخه را ایساره کړې ده لکه چې د مثلث دوې څنډې وي، داسې چې د لوېدیځ اندلس له پاتې برخې څخه د سمندر پر څنډه د سهیل او لوېدیځې برخې په پیل کې د سعیور ښار ودان دی، د هغو ختیځ ته سلمنکه دی، په منځ کې یې سموره دی، د سلمنکه ختیځ لوري ته ایله دی چې د سهیل په پای کې دی، د هغو ختیځ لوري ته د قستالیه سیمه ده چې د شقونیه ښار پکې آباد دی، د هغو شمال ته بیا د لیون او برغشت ځمکه ده، بیا د هغو شا ته د شمال لوري ته د جلیقیه سیمه ده چې د دې مثلث تر زاویې پورې غځېدلې ده، د لوېدیځې ضلعې په پای کې د سمندر پر غاړه شنیتاقو (د یعقوب ښار) آباد دی، په دې برخه کې د ختیځ اندلس مشهور ښار شطیله ودان دی لکه په سهیل کې چې قساله دی. بیا د قساله او برغشت تر منځ ناجزه دی، د ځمکې د دې ټوټې په منځ کې یو لوی غر لیدل کېږي چې د شمال ختیځې څنډې او سمندر سره

ketabton.com - The Digital Library

موازي پروت دی پخوا تر دې چې په څلورم اقليم کې له روم سمندرگي سره يو ځای شي دغه غر د دې ضلعې او سمندر سره د نيلونه سره نږدې په ختيځ کې يو ځای کيږي.

گواکې دغه غر له ختيځ لوري د اندلس د خوندي کولو لپاره يو طبيعي ديوال دی. د دې غره لاړې او درې د غشکونيه ښارونو په لور وتلې دي چې يو انگريزی قام دی، له هغوی سره په څلورم اقليم کې د روم سمندرگي پر څنډو کرشکونه او بونه ودان دي، د هغوی دواړو شا ته په شمال کې خريده او مرقشونه دي. او په پنځم اقليم کې د خريده شمال ته طلوشه دی، او په دې برخه کې چې د ځمکې يوه هواره ټوټه ختيځ لوري ته ده د مثلث په بڼه ده چې حاده زاويه يې ختيځ لوري ته د برنات «پيرينه» غره شا ته ده. په دې برخه کې د محيط سمندر پر څنډه په هغه برخه کې چې د برنات غر دی د ينونه ښار آباد دی، د دې برخې په شمال ختيځه گوښه کې د دې ټوټې په پای کې تر پايه د نيطو سيمې دي چې انگريزی قام دی.

د پنځم اقليم دوهمه برخه

د دې اقليم په دوهمه برخه کې لوېديځ لوري ته د غشکونيه سيمه ده او په شمال کې يې د نيطو او برغشت ځمکې دي چې پاس مو يې يادونه وکړه. د غشکونيه د ختيځې برخې شمال ته د ځمکې يوه ټوټه د روم له سمندرگي نه د داړې په څېر راوتلې ده. چې د ختيځ لوري ته يو څه کږه شوې ده، د غشکونيه سيمه د هغو په لوېديځ کې د سمندر تر خليج پورې ورننوتلې ده، د دې ټوټې په شمالي سر کې د جنوه آبادۍ دي، شمال ته دې ته مخامخ د نيت جون غر دی، د هغو شمال ته مخامخ د برغونه خاوره ده، په ختيځ کې د جنوه له هغه ټوټې نه چې د روم له سمندرگي راوتلې بله ټوټه ده چې له سمندرگي راوتلې، د دې دواړو ټوټو تر منځ يو خليج دی چې په وچه کې ننوتلی دی. د دې خليج لوېديځ لوري ته نيش دی، او ختيځ لوري ته يې د رومة الکبرا ښار دی چې د فرنگي پاچاهانو پلازمېنه ده، د دوی د پاپ (لوی پادري) او پطريق اعظم هستوگنځی دی. د هغو شانداري ودانۍ او حيرانوونکې عبادتخونې او غير معمولي کليساگانې په نړۍ کې مشهورې دي. په دې کې حيرانوونکې نهرونه دي چې د دې ښار په زړه کې له ختيځه لوېديځ لوري ته بهيږي او د اوسپنې پر فرش بهيږي، په دې ښار کې د پطرس او بولس کليساوې دي چې د حضرت عيسی ع ملگري وو او همدلته ښخ شوي دي. د روم د ښار شمال ته د دې برخې په پای کې د افترنصيصه (فرانسې) آبادۍ دي، او د روم سمندرگي پر هغه څنډه چې د روم ښار دی، ختيځ ته يې د ناپل سيمه ده چې له قلوريې ښار سره چې يو انگريزی ښار دی يو ځای شوی. شمال ته يې د بنادقه خليج يوه برخه ده چې په دربيمه برخه کې دلته د لوېديځ او شمال لوري ته وړاندې ننوزي، او نږدې د دې په نيمايي کې پای مومې. پر همدې برخه د بنادقه «ونيز» ډېرې آبادۍ دي، چې له جنوب لوري نه د محيط سمندر او دې برخې په منځ کې پيلېږي. په شپږم اقليم کې شمال لوري ته د انکلايه آبادۍ دي.

ketabton.com | The Digital Library

د پنځم اقلیم دریمه برخه

د دې اقلیم د دریمې برخې لوېدیځ لوري ته د بنادقه خلیج او روم سمندرګي تر منځ د قلوریه کلي دي. چې له ختیځ لوري د روم سمندرګي را ایسارې کړې، په څلورم اقلیم کې د دې کلیو په وچه سیمه کې د روم سمندرګی د یوه خلیج په بڼه یو ځای شوی دی چې د دوو څنډو تر منځ دی چې له سمندر نه راوتلې او د شمال لوري ته تر یوې برخې پورې راغلی دی. د قلوریه ختیځ لوري ته د انکیرده آبادۍ دي چې د بنادقه خلیج او روم سمندرګي تر منځ په ټاپو وزمې کې دي. د بنادقه خلیج دغه د شمال په لور غځېدلې آبادۍ له ختیځ لوري را ایسارې کړې دي. بیا دغه خلیج د شمال په وروستۍ برخه کې د لوېدیځ په لور مخه اړوي او خلیج ته مخامخ موازي په څلورم اقلیم کې یو لوی غر دی چې د هغه د ساتونکي په څېر د شمال لور ته غځېدلی او بیا شپږم اقلیم ته ننوزي او له دې سره بیل د لوېدیځ لور ته ګرځي، تر دې چې خلیج ته مخامخ شمال لوري ته د انکلایه په آبادیو کې پای ته رسېږي. دا د جرمن قومونو آبادۍ دي چې وروسته به یې بیان راشي. په دې خلیج او د خلیج او غره تر منځ تر کومه ځایه چې دواړه غځېدلي دي دبنادقه کلي دي، کله چې دا دواړه د لوېدیځ پر لور ادامه کوي نو د دوی تر منځ په حروایا کې او د خلیج پر څنډو جرمن قومونه دي.

د پنځم اقلیم څلورمه برخه

د دې اقلیم په څلورمه برخه کې د سهیل لور ته د روم سمندرګي یوه برخه ورننوتلې ده چې د څلورم اقلیم په لور تللې ده او د پنډې داړې (غابس) په څېر ده، همدغسې د شمال لور ته راوتلې ده او د دې دوو ټوټو تر منځ یو وړوکی خلیج دی. د دې برخې په پای کې د ختیځ سمندر ټوټې دي چې په شمال کې یې د قسطنطنیې خلیج وتلی دی. دغه خلیج له جنوبي څنډې څخه د شمالي څنډې په لور درومي تر دې چې شپږم اقلیم ته ننوزي. هلته سمدستي د ختیځ په لور مخه کوي او تر نیطش سمندر پورې وړاندې ځي. چې په پنځمه برخه او تر هغو وړاندې لږ برخه په څلورمه برخه او تر هغو وروسته په شپږم اقلیم کې دي، چې وروسته به رڼا پرې واچوو. د قسطنطنیې ښار د دې خلیج ختیځ لوري ته دی او د دې برخې په پای کې شمال لوري ته پروت دی. دا یو لوی ښار دی چې د رومي امپراتورانو پلازمېنه وه. په دې کې د لویو ودانیو او پنډو دېوالونو نښې دومره زیاتې دي چې کیسې یې په عامو خلکو کې ډېرې مشهورې دي. د دې برخې په هغه ټوټه کې چې د روم سمندرګي او قسطنطنیې د خلیج تر منځ دي د مقدونیې کلي دي چې د یونانیانو تر حکم لاندې پاتې شوي دي. په همدې کلیو کې د دوی د هېواد لومړی بنسټ کېښودل شو. د دې خلیج ختیځ لوري ته تر آخره د باطوس د ځمکې یوه برخه ده. زما په اند په هغه وخت کې دغه قوم د ترکمنو د واکمنۍ برخه ده او د ابن عثمان واکمني پرې ټینګه ده، پلازمېنه یې برصه ده، دوی د بېلابېلو قومونو تر حکم لاندې اوسېدلي دي تر دې چې اوس د ترکمنانو تر حکم لاندې دي.

ketabton.com - The Digital Library

د پنځم اقليم پنځمه برخه

د دې اقليم په پنځمه برخه کې په سهيل لوېديځ کې د باطوس سيمه ده، د باطوس شمال ته تر وروستۍ برخې پورې د عموريه ټاټوبی دی، د عموريه ختيځ لوري ته د قباقب سيند بهېږي چې د فرات سيند مرستيال دی او همدلته له يوه غره نه راوزي او جنوب لور ته بهېږي تر دې چې له فرات سره يو ځای شي. تر دې وړاندې چې فرات له دې برخې ووزي او ځلورم اقليم ته ننوزي چې قباقب او فرات سره يو ځای شي له دې نه لوېديځ لوري ته تر وروستۍ برخې پورې د سيحون سيند خوله ده او بيا يې لوېديځ لور ته د سيحون نهر دی. دغه دواړه سيندونه سيده بهېږي چې پاس يې يادونه شوې ده، همدلته د فرات سيند ختيځ لوري ته د دجلې سيند خوله ده چې له هغو برخې سره موازي بهېږي تر دې چې له بغداد سره له فرات سره د سهيل او ختيځ تر منځ په زاويه يو ځای کېږي. د هغه غره تر شا چې د دجلې سيند ترې راوزي د ميافارقين ښار دی، د قباقب سيند چې پاس يې يادونه وشوه دغه برخه په دوو ځانگو وېشي، يوه سهيل لوېديځ لوري ته چې د باطوس ځمکې دي او له باطوس نه ښکته تر وروستۍ برخې شمال لوري ته او د هغه غره شا ته چې قباقب سيند ترې سرچينه اخلي د عموريه ټاټوبی دی، بله شمال ځانگه ده، جنوب لوري ته له دې ځايه ۱/۳ واټن کې د فرات او دجلې سر بندونه دي او شمال لوري ته له عموريه ټاټوبي سره نښتې د قباقب غر شا ته تر ډېره ځايه د بلتان خاوره غوړېدلې ده او د فرات له سربند د خولې، سره نږدې د حرشنه ښار ودان دی او په شمال ختيځ کې دنيطش سمندرگي يوه ټوټه ورسره يو ځای شوې چې د قسطنطنيې خليج يې مرستيال دی.

د پنځم اقليم شپږمه برخه

د دې اقليم په شپږمه برخه کې جنوب لوېديځ ته د ارمينيا غبرگ ښارونه دي چې له ختيځه پيلېږي او د دې برخې تر نيمايي پورې رسېږي. د دې آباديو سهيل لوېديځ ته اردن دی او شمال ته يې تفليسن او دبيل دي، د اردن ختيځ ته د خلاط او بردعه ښارونه دي، او سهيل ته لږ د ختيځ په لور شا ته د ارمينيا ښار دی، له دې ځايه د ارمينيا سيمه پيلېږي او تر ځلورم اقليم پورې غځېږي، هلته د اکراو (ارمای) د غره په ختيځ کې مراغه ښار ودان دی. د دې غره يادونه د ځلورم اقليم په شپږمه برخه کې راغلې ده. په دې برخه او ځلورم اقليم کې ختيځ لوري ته د آذربايجان سيمه له ارمينيا سره نښلي، د دې برخې په پای کې د اردبيل سيمه ده چې د طبرستان د سمندرگي پر يوه ټوټه ده، دغه ټوټه په دې سيمه کې له ختيځ لوري له اوومې برخې راغلې، دې ته د طبرستان سمندرگی وايي، پر دې د ټاپو شمال لوري ته د خزر (ترکمن) آباديو ځينې برخې دي. د دې سمندري ټوټې په وروستۍ برخه کې شمال لوري ته څو غرونه پيلېږي چې سره ورته لوېديځ لور ته تر پنځمې برخې پورې رسېږي، بيا په پنځمه برخه کې راگرځي، ميا فارقين په غېږ کې اخلي او ځلورم اقليم ته نږدې تېرېږي او د شام په مخ ځوړ کې له سلسله غره سر يو ځای کېږي، له لکام غره سره هم چې يادونه يې تېره شوې ده، په دغو شمالي غرونو کې په دې برخه کې د دروازو په څېر درې او ناوونه دي چې دواړو لوريو ته وتلې دي. د دوی جنوب ته د (دربند ولايت) سيمه ده، چې ختيځ ته د طبرستان تر سمندره پورې رسېږي، په همدغه طبرستان سمندرگي کې

ketabton.com - The Digital Library

د باب الابواب ښار دی او سهیل لوري ته په لوېدیځ کې له ارمینیا ښار سره یو ځای کېږي. په ختیځ کې باب الابواب او ارمینیا او د جنوبي آذربایجان تر منځ د زاب سیمه ده چې په طبرستان سمندرگي پورې نښتې ده. د دې غرونو شمال لوري ته د دې برخې یوه ټوټه ده چې لوېدیځ لور ته یې په شمال لوېدیځ څنډه کې د سریر حکومت دی. له دې ټولې برخې سره د د نیطش ټوټه هم یو ځای شوې ده چې د قسطنطنیې خلیج یې مرستندوی دی چې یادونه یې پاس شوې ده، او د سریر هېواد چې پرې راخپور دی، په همدې څنډه اطربزیده ودان دی، بلاد سریر د ابواب غره او د شمال په منځ کې له هغه برخې سره یو ځای کېږي آن تر دې چې په ختیځ کې پر همدې غره پای مومي چې د هغو او د خزر د ځمکو تر منځ ولاړ دی. د هغو وروستی ښار صول دې غره ته نږدې دی. دغه په منځ کې د درېدلي غره شا ته د خزر یوه برخه ځمکه ده چې د هغو برخې په شمال ختیځه زاویه پای مومي چې د طبرستان له سمندرگي سره یو ځای کېږي. او په شمال کې د دې برخې تر پایه رسېدلې ده.

د پنځم اقلیم اوومه برخه

د دې اقلیم اوومه برخه ټوله په لویدیځ کې په طبرستان سمندرگي کې ډوبه ده، په څلورم اقلیم کې په طبرستان سمندرگي کې سهیل ته یوه وچه ټوټه شته چې یادونه یې مخکې شوې ده. پر هغو د طبرستان سیمه آباده ده او د ویلم غر هم چې تر قزوین پورې غځېدلی دی، دغه په اوبو کې ډوبې ټوټې په لوېدیځ کې یوه بله ټوټه ده ورسره یو ځای شوې چې د څلورم اقلیم په شپږمه برخه کې پرته ده، بیا د هغو له شمال نه یوه بله ټوټه ورسره یو ځای کېږي چې د شپږمې برخې په ختیځ لوري کې ده. د دې برخې یوه ټوټه د شمال لوېدیځ په زاویه پاس درومي چې په هغو کې اتل سیند د طبرستان په سمندرگي کې ورتویېږي، د دې برخې ختیځ لوري ته یوه ټوټه له اوبو خوندي پاتې ده، چې (غز) ترکي قوم هلته مېشت دی چې د جنوب له لوري یو غر پرې را گرځېدلی دی چې له اتمې برخې دې لوري ته راغځېدلی دی او لوېدیځ لور ته تللی دی، بیا د سمندر سره په څنگ څنگ کې تر شپږم اقلیم پورې تللی دی، بیا جنوب لوري ته گرځي او د پنځم اقلیم تر شپږمې برخې پورې رسېدلی دی. د دې غره په همدې برخه کې او د سریر د ځمکې تر منځ دېوال دی او د خزر له ځمکو په شپږمه او اوومه برخه کې د دغه غر (تور غر) څنډې سره یو ځای کېږي چې وروسته به پرې غږېږو.

د پنځم اقلیم اتمه برخه

د دغه اقلیم اتمه برخه د (غز) ترکانو د یوه کوچي قوم د کېږدیو ځایونه دي، د دې لوېدیځ لوري ته د خوارزم سمندرگی (اورال) دی چې د جیحون سیند هم ورلوېږي، د دې جهیل مساحت ۳۰۰ میله دی، د غز سیمې ډېر نهرونه همدلته ورتویېږي، د دې شمال ختیځ ته د عرعون سمندرگی دی چې څلور سوه میله مساحت لري او اوبه یې خوږې دي. د دې برخې په شمالي کونج کې د مرغار غر (د واورو غر) دی ځکه چې دلته واوره هېڅکله هم نه اوبه کېږي دغه غر د دې برخې تر پایه غځېدلی دی. د عرعون سمندرگي په سهیل کې د

ketabton.com - The Digital Library

ځکه خو یې سمندرګي ته عرعون وایي، پر دې غره ځه حجرالصلد غر دی، دا د عرعون په نامه مشهور دی شي نه را زرغونېږي، د سمندرګي شمال ته له دې غره او له مرغار غره نه ډېر خوړونه رالوېدلي دي چې شمېرل بې ګران دي او له دواړو غاړو سمندرګي ته ورتویېږي.

د پنځم اقلیم نهمه برخه

د دې اقلیم په نهمه برخه کې د ارکس قوم سیمه ده (د ترکانو بل قوم دی) چې د غز د سیمې لوېدیځ لور ته ده او د کیماکیه په ختیځ کې ده، د دې ختیځ له لوري د دې برخې تر پایه قاف غر (د اورال غر) دی چې د یاجوج او ماجوج سیمه یې راښکېل کړې ده. دلته دغه غر له سهیل نه د شمال په لور پروت دی تر دې چې په لسمه برخه کې ورشاملېږي او مخه بدلوي. دلته دغه غر د څلورم اقلیم د لسمې برخې له وروستیو نه پیل شوی او رانوتلی دی، هلته یې محیط سمندر په شمال کې تر وروستي برخې پورې په غېږ کې را ایسار کړی، او د څلورم اقلیم د لسمې برخې تر نیمایي لږ کم د لوېدیځ لور ته ګرځېدلی او دې غره له پیله تر دې ځایه د کیماکیه سیمه رانغښتې ده بیا د پنځم اقلیم تر لسمې برخې پورې تللی دی، او له هغه ځایه تر وروستي څنډې د لوېدیځ په لور پراخ شوی دی. د دې برخې په سهیل کې یوه ټوټه شته چې تر لوېدیځه مستطیله ده چې د دې غره له حدودو خوندي پاتې ده. دغه برخه د کیماکیه د سیمې له ختمېدو مخکې پای ته رسېدلې ده، بیا دغه ټوټه د نهمې برخې ختیځ لوري ته د هغو په پاسنۍ برخه کې تېرېږي لږ وړاندې درومي او د شمال لوري ته ګرځي، بیا سیده درومي او د شپږم اقلیم نهمې برخې ته رسېږي، پر دې ځای د یاجوج او ماجوج دېوال دی چې بیا به پرې رڼا واچوو. دلته هم د اقلیم د دغه برخې شمال ختیځه زاویه د قاف غره له غېږې خوندي پاتې ده، دا هم مستطیل ډوله ساحه ده چې سهیل لوري ته پراخه شوې او په همدې کې د یاجوج او ماجوج سیمه ده، او الله ج تر هر چا ښه عالم او خبر دی.

شپږم اقلیم

د شپږم اقلیم لومړۍ برخه

د دې اقلیم لومړۍ نیمایي برخې زیاته په اوبو کې ډوبه ده، محیط سمندر له شمال لوري نه د ختیځ پر لور مخه اړولې او بیا د سهیل لور ته وتلی دی، خو په جنوب کې لږ وړاندې چې تللی پای مومي. ځکه خو په دې برخه کې د دې ځمکې یوه ټوټه وچه پاتې کېږي چې د سمندر د دوو لوریو په منځ کې ده او د محیط سمندر په سهیل ختیځ لوري کې د یوه خلیج لوري ته پرته ده چې په ساره او اوږدو پراخه شوې ده. دا ټوله سیمه د برتانیې ده، د برتانیې د سیمې له پیل سره د دواړو طرفونو په منځ کې او د دې برخې د سهیل ختیځ په زاویه کې د صاقس آبادۍ دي چې د نبطو له آبادیو سره یو ځای شوې دي چې بیان یې د پنځم اقلیم په لومړۍ او دوهمه برخه کې تېر شوی دی.

ketabton.com - The Digital Library

د شپږم اقلیم دوهمه برخه

د دې اقلیم په دوهمه برخه کې هم شمال لوري ته محیط سمندر ورننوتلی دی، د دې لوېدیځ ته یوه مستطیلي ټوټه ده چې له شمالي نیمایي برخې یې لویه ده، دغه ټوټه د برتانیې د هغه سیمې ختیځ لوري ته ده چې د دې اقلیم په لومړۍ برخه کې پرته ده.

د دې ټوټې په شمال کې له لوېدیځه تر ختیځه د سمندر بله ټوټه راغلې ورسره یو ځای شوې ده، چې د دې له لوېدیځې نیمې برخې څخه یو څه پراخه ده او غوړېدلې ده، په همدې برخه کې دلته د انګلنډ ټاپو ځمکه ده، دا یو لوی ټاپو دی چې لوی لوی ښارونه پکې ودان شوي دي، او دا یو ډېر لوی هېواد دی. د دې ټاپو نوره برخه په اووم اقلیم کې ده، د دې ټوټې په سهیل کې او د هغو په ټاپو کې چې د دې برخې په لوېدیځه نیمایي برخه کې پرته ده، د ارمندیه او افلادش سره یو ځای شوې آبادۍ دي، بیا د دې برخې سهیل ته د فرانسې هېواد دی، د هغو ختیځ ته د برغونیه سیمې دي، دا ټوله سیمه د انګرېزانو ده، او د دې برخې په ختیځه نیمایي برخه کې د جرمني هېواد دی، د هغو سهیل ته د انکلایه سیمې دي او په شمال کې یې برغونیه دی. بیا د تهویکه او شطونیه سیمې دي او د محیط سمندر پر یوه ټوټه چې په شمال ختیځ کونج کې دی د افریره خاوره ده دا ټولې سیمې جرمن قومونه دي.

د شپږم اقلیم درېیمه برخه

د دغه اقلیم په درېیمه برخه کې په لویدیځ کونج کې جنوب ته د مراتیه کلي دي او په شمال کې د شطونیه په ختیځ کونج کې سهیل ته د انکویه (هنګري) کلي دي او شمال ته د بلونیه چې په منځ کې یې د بلواط غر درېدلی دی. دغه غر دې برخې ته له څلورمې برخې راغلی دی. او شمال لوري ته ګرځېدلی، له لوېدیځه تېرېږي تر دې چې د شطونیه کلیو ته راغلی او د لوېدیځې نیمایي په پای کې ختم شوی دی.

د شپږم اقلیم څلورمه برخه

په څلورمه برخه کې سهیل ته د جثولیه ځمکې دي او تر هغو لاندې د روسیې هېواد دی، د دوی تر منځ د بلواط غر ولاړ دی چې له لومړۍ برخې د لوېدیځ په لور راغلی او په ختیځه نیمایي برخه کې پای ته رسېدلی دی. د جثولیه په ختیځ کې د جرمانیه (جرمني) آبادۍ دي او جنوب ختیځ کونج کې د قسطنطنیې خاوره ده، د هغو ښار د هغه خلیج په پای کې دی چې د روم له سمندرګي نه وزي او په توره بحیره کې ورننوزي. ځکه خو د تورې بحیرې یوه وړوکې ټوټه په پاسنۍ برخه کې هم لیدل کېږي او دغه خلیج د هغو مرستندوی دی، د دې دواړو په کونج کې مسیتاه آباد دی.

ketabton.com - The Digital Library

د شپږم اقليم پنځمه برخه

د شپږم اقليم په پنځمه برخه او څلورمې په پای کې د تورې بحيرې سره دغه ټوټه له خليج سره يو ځای کېږي او سيده د ختيځ لورې ته درومي. له دې ټولې برخې او يو څه د شپږمې برخې نه له خپلې سرچينې نه ديارلس سوه ميله لرې په شپږ سوه ميله ساره کې ختمېږي. د دې سمندر شا ته د دې برخې په سهيل کې له ختيځه تر لويديځه د وچې يوه مستطيلي ټوټه ده چې د هغو په لوېديځ کې د تورې بحيرې پر غاړه هرقليه ده چې د پنځم اقليم د بالقان له سيمې سره يو ځای کېږي د دې ختيځ لوري ته د لانيه کلي دي چې پلازمېنه يې د تورې بحيرې پر غاړه سوتلي دی، د دې برخې په لوېديځ کې د تورې بحيرې شمال ته د ترخان هېواد دی، ختيځ ته د روسي هېواد دی، دغه ټولې آبادۍ د سمندر پر غاړو دي، د روس سيمې د ترخان سيمه د دې برخې له ختيځ لورې را ايساره کړې ده او د اووم اقليم د پنځمې برخې له شماله، او د دې اقليم د څلورمې برخې له لوېديځ لورې يې را ايساره کړې ده.

د شپږم اقليم شپږمه برخه

د شپږمې برخې لوېديځ ته د تورې بحيرې پاتې برخه ده چې يو څه د شمال لورې ته گرځېدلې ده، دلته د دې او په شمال کې د وروستۍ برخې تر منځ د قمانيه کلي دي. د تورې بحيرې لوېديځ ته په شمالي اړخ کې لرې گرځنې دی، په دې دايره تر لرې لرې پورې د لانيه پاتې کلي پراته دي چې وروستۍ سهيلي څنډه يې په پنځمه برخه کې ده، د دې برخې ختيځ لورې ته د خزر له سيمې سره يو ځای شوې، د خزر په ختيځ کې د برطاس ټاټوبی دی او په شمال ختيځ کونج کې د بلغاريې هېواد دی. په سهيل ختيځ کونج کې د بلغار خاوره ده، د تور غره يوه برخه په دې ځای کې له دې برخې تېرېږي او د خزر له سمندرگي سره په څنگ کې اوومې برخې نه ننوزي او بيا راگرځي له هغو بېلېږي او د لوېديځ په لور وړاندې درومي له دې ټوټې نه تېرېږي د پنځم اقليم شپږمې برخې ته ننوزي له جبل ابواب سره يو ځای کېږي، په دې ځای کې د خزر يو شمېر کلي پراته دي.

د شپږم اقليم اوومه برخه

د دې اقليم په اوومه برخه کې سهيل لوري ته تور غر د طبرستان له سمندر نه بېلېږي تر کومه ځايه چې تللی هغه ټوله لوېديځه برخه د خزر د ټاټوبي ده. د هغو ختيځ ته د طبرستان د سمندر يوه برخه ده، چې له ختيځ او شمال نه يې تور غر پيلېږي، د تور غره شا ته په لوېديځ کې د برطاس ځمکې دي، او د دې برخې ختيځ لور ته د شجرب او بنجاک ځمکې دي، دا دواړه ترکي قومونه دي.

د شپږم اقليم اتمه برخه

د اتمې برخې سهيل ته د جولخ ځمکې دي (دا يو ترکي قام دی)، دغه قام په شمالي سيمو کې، د هغو لوېديځ ته او د منتنه ځمکو او د هغو ځمکو په ختيځ کې مېشت دی. د دې په باب دا مشهوره ده چې د ياجوج او

ketabton.com - The Digital Library

ماجوج د دېوال نه مخکې دوی یاجوج او ماجوج ډېر برباد کړي وو، په همدغه منتنه څمکه کې د اتل سیند (والگا) دی، چې د نړۍ تر ټولو ستر سیند بلل کېږي. دغه سیند د ترکي سیمو نه تېرېږي د پنځم اقلیم اوومې برخې ته رسېږي طبرستان ته ننوزي، دغه سیند د مار په څېر کوږ ووږ تللی دی او ځای ځای یې مخ اړولی دی. سیند د منتنه په خاوره کې د یوه غره له درې چینو څخه راوتلی چې په یوه سیند کې سره یو ځای کېږي، دغه سیند په لوېدیځ کې د دې اقلیم تر اوومې برخې پورې دورمي او چې شمال ته ورسېږي د اووم اقلیم د اوومې حصې په لوري مخ اړوي، بیا د سهیل او لوېدیځ تر منځ تېرېږي د اووم اقلیم تر شپږمې برخې پورې رسېږي. بیا تر لږ ځایه د لوېدیځ په لور بهېږي او بیا بېرته د سهیل لور ته مخه اړوي او د شپږم اقلیم شپږمې برخې ته بېرته رادرومي، دلته له دې څخه یو خوږ وتلی دی چې د لوېدیځ په لور درومي او په همدې برخه کې تور سمندرگي ته ورلوېږي. دغه سیند د بلغاریا په سیمه کې د شمال او ختیځ تر منځ بهېږي او د شپږم اقلیم اوومې برخې ته وزي، بیا دریېم ځل سهیل لور ته مخ اړوي او له تور غره سره نږدې تېرېږي او خزر سیمې ته وروزي، بیا د پنځم اقلیم اوومې برخې ته وزي او هلته د طبرستان سمندرگي ته ورتوېږي.

د شپږم اقلیم نهمه برخه

د دې اقلیم د نهمې برخې په لوېدیځ کې د ترکي قام خفشاخ کلي دي، دې ته قفجاق وایي او دا هم ترکي قام دی، د دې برخې ختیځ لوري ته یاجوج او ماجوج دي. د دې دواړو تر منځ د قاف غر ولاړ دی او سره بیل کړي یې دي چې هغوی یې را ایسار کړي دي. د قاف غره یادونه پخوا شوې ده، دغه غر د څلورم اقلیم په ختیځ کې له محیط سمندره پیلېږي او له دې سره په څنگ کې سمندر شمال لوري ته د اقلیم تر پایه ورسره بهېږي، بیا له هغه نه بېلېږي د لوېدیځ لور ته د شمال لور ته ورتېتېږي او وړاندې درومي تر دې چې د پنځم اقلیم تر نهمې برخې پورې رسېږي، بیا په لومړني لوري کې وړاندې درومي تر دې چې په اووم اقلیم نهمې برخې کې له جنوبه د شمال لور ته ورکږېږي او ورننوزي، دلته یې په منځ کې هغه دېوال دی چې سکندر جوړ کړی دی، په خپل پخواني لوري کې د اووم اقلیم په نهمه برخه کې وړاندې درومي د دې له سهیل لوري له محیط سمندر سره په شمال کې نښلي، بیا له دې ځایه له محیط سمندر سره یو ځای د لوېدیځ په لور مخه بدلوي او وړاندې درومي او د اووم اقلیم پنځمې برخې ته وزي. بیا دلته د محیط سمندر له یوې ټوټې سره چې لوېدیځ لوري ته یې شته یوځای کېږي. د نهمې برخې په منځ کې د لوی سکندر لخوا جوړ شوی دېوال دی چې موږ یې مخکې یادونه کړې ده او د دې بیان په قرآن کریم کې هم شوی دی عبدالله بن خردادبه د جغرافیې په خپل کتاب کې لیکلي دي چې واثق بالله په خوب ولیدل چې دغه دېوال را لوېدلی وي، بیا یې له وېرې سترگې وغړولې او سلام ترجمان هغه لور ته د پلټنې لپاره واستاوه، تر دې چې سلام دېوال ته ور ورسېد او د هغه ځای وضعه یې وکتله بېرته راستون شو، دغه څرنیز خبرونه ډېر تفصیلي دي چې زموږ د دې کتاب په موخو کې نشته.

ketabton.com - The Digital Library

د شپږم اقلیم لسمه برخه

د دې اقلیم په لسمه برخه کې د یاجوج او ماجوج کلي سره یوځای شوي دي چې تر پایه غځېدلي دي او تر محیط سمندره پورې خپاره دي، د هغو اوږدوالی د شمال لوري ته دی او سور یې د لوېدیځ لور ته لږ دی. دغه کلي له ختیځ او شمال لوري نه محیط سمندر را ایسار کړي دي.

ketabton.com - The Digital Library

اووم اقليم

د اووم اقليم لومړۍ او دوهمه برخه

محيط (آرام سمندر) له شمال لوري نه د پنځمې برخې تر نيمايي پورې په اوبو کې ډوبه کړې ده، همدلته د قاف غرونه سره يوځای کېږي چې ياجوج او ماجوج يې را ايسار کړي دي. ځکه خو د دې لومړۍ او دوهمه برخه دواړه په اوبو کې ډوبې دي، يوازې هغه برخه يې له اوبو راوتلې چې د انگلنډ ټاپو ورته وايي، دغه ټاپو زياتره د اقليم په دوهمه برخه کې دی او په لومړۍ برخه کې هم د شمال لور ته گرځېدلي له اوبو راوتلې ده، پاتې برخه يې د سمندر له يوې گردې ټوټې سره د شپږم اقليم له دوهمې برخې سره ده چې پخوا مو يې يادونه کړې وه، په دې سمندري ټوټه کې له دې ټاپو نه د وچې لوري ته لاره ۱۲ ميله سورووره ده. د دې ټاپو شا ته د دوهمې برخې شمال ته د سلانده (ايسلنډ) ټاپو دی، چې له لوېديځه د ختيځ په لور د يوه مستطيل په بڼه پروت دی.

د اووم اقليم درېيمه برخه

د اقليم درېيمه برخه زياتره تر اوبو لاندې ده، له يوې مستطيلې ټوټې پرته چې په جنوب کې پرته ده او د ختيځ په لور اوږده ده تللې ده. دلته د فلونيا خاوره ده چې په شپږم اقليم درېيمه برخه کې يې يادونه شوې، دا مو هم ويلي چې دغه د فلونيا خاوره د سمندر پر هغه ټوټه پرته ده چې په اوبو کې پټه ده، يوازې د اوبو په ټوټه لوېديځ لوري ته په دايروي پرته ده او له وچې سره د يوې ټاپووزمې په بڼه نښلي، چې جنوب لوري ته يې ده او د فلونيا تر سيمې پورې غځېږي. د فلونيا شمال لور ته د برعاقعه (ناروې) ټاپوزمه ده چې په شمال کې له ختيځه تر لوېديځه په اوږدو پرته ده.

د اووم اقليم څلورمه برخه

د دې اقليم څلورمه برخه بشپړه له ختيځه تر لوېديځه په اوبو کې ډوبه ده، البته جنوبي برخه يې راوتلې ده، د دې لوېديځ ته د قيمازک ځمکه ده چې ترکي قوم دی او ختيځ ته يې د طست کلي دي، بيا يې د ختيځ تر وروستيو څنډو د اسلان ټاټوبی دی چې تل په واورو پټ وي، په دې سيمه ک خلک ډېر لږ دي او دا د روسيې له هغو سيمو سره نښتې چې د شپږم اقليم په څلورمه او پنځه برخه کې پرتې دي.

د اووم اقليم پنځمه برخه

د دې اقليم له پنځمې برخې د روسانو آبادی پيلېږي چې په شمال کې د آرام سمندر پر هغه ټوټه پای مومي چې له هغو سره د قاف لومړۍ برخه نښتې ده، لکه چې موږ مخکې بيان کړې وه. دا په ختيځ کې د قمانيه له خاورې سره نښلي چې د اقليم په شپږمه برخه کې په توره بحيره کې واقع ده، دا له هغه سيند سره چې طرمای

ketabton.com - The Digital Library

ورته وايي پاى مومي. د دې سيند اوبه خوړې دي او په دې کې له شمال او جنوب غرونو نه زيات خوړونه راوتلي او دې سيند ته ور لوېږي. د دې برخې په ختيځ کونج شمال لوري ته د تاتاري ترکانو سيمه ده.

د اووم اقليم شپږمه برخه

د شپږمې برخې په سهيل لوېديځ کې له قمانيه تاتوبي سره د يوځاى کېدو ځاى دى او د همدې لوري په منځ کې غتوره سمندرگى دى چې اوبه يې خوږې دي، په دې کې د ختيځو غرونو نه سيندونه ور تويېږي، د ډېرې يخنۍ په سبب يې اوبه تل کنگل وي يوازې د تودوخې په ورځو کې يې د څو ورځو لپاره کنگل ويلي کېږي. د قمانيه سيمو ختيځ لوري ته د روسانو کلي دي، دغه سيمه د شپږم اقليم له شمال ختيځ لوري نه له پنځمې برخې پيلېږي، د شپږمې برخې شمال ختيځ ته مخامخ د بلغاريې هېواد په منځ کې د اثل (اتل) سيند گرځې دلته دغه سيند د سهيل لوري ته گرځېدلى، د دې شپږمې برخې په شمال کې د قاف غر دى چې له ختيځ نه د لوېديځ په لور غځېدلى دى.

د اووم اقليم اوومه برخه

د دې اقليم اوومه برخه کې لوېديځ ته د يخناک د خاورې پاتې برخه ده چې د ترکانو د قام ده چې د شپږمې برخې د شمال او د دې برخې د جنوب په برابر پيل شوې او دغه قام تر شپږم اقليم پورې اوږد پروت دى. په ختيځ کونج کې د سحرب د خاورې پاتې برخه او د منتنه د خاورې پاتې برخه پرتې دي، چې ختيځ لوري ته تر وروستۍ برخې پورې تللې دي، شمال لوري ته په وروستۍ برخه کې د قاف غر له لوېديځه تر ختيځه پروت دى.

د اووم اقليم اتمه برخه

د دې اقليم اتمه برخه سهيل لوېديځ لوري ته د منتنه له خاورې سره نښتې ده چې ختيځ لوري ته يې محفوره ځمکه ده چې دا د نړۍ له عجايبو څخه يوه ده، داسې چې په کومه سيمه کې په ځمکه کې ډېر لوى او ژور غار دى چې خوله يې ډېره لويه او پرانيستې ده او تل ته يې رسېدل ناشوني دي. په دې غار کې د ورځې دودونه ښکاري او د شپې رڼاگانې چې پر دې گواه دي چې د ننه پکې څوک اوسېږي، کله کله په دې کې يو سيند هم ښکاري چې له سهيل نه د شمال په لور بهېږي د دې برخې ختيځ لوري ته د ودانيو کنډوالې دي چې د ياجوج او ماجوج تر دېواله رسېدلې دي. په پاى کې يې شمال لوري ته د قاف غر دى چې له ختيځه تر لوېديځه غځېدلى دى.

ketabton.com - The Digital Library

د اووم اقلیم نهمه برخه

د دې اقلیم په نهمه برخه کې لوېدیځ ته د خفشاخ سیمه ده چې قفجق هم ورته وایي، له دې سیمې نه د قاف غر تېر شوی دی، یانې د دې برخې په شمال کې محیط (آرام) سمندر ته نږدې راګرځي او د دې سیمې منځ ته رارسېږي. بیا د سهیل لوري ته لږ د ختیځ په لور ور کوږ شوی وړاندې درومي او د شپږم اقلیم نهمې برخې ته رسېږي او د هغو په ساره تېرېږي. همدلته په منځ کې د یاجوج او ماجوج دېوال ولاړ دی. د دې برخې په ختیځ کې د قاف غره شا ته تر سیند پورې غاړې ته د یاجوج او ماجوج سیمه ده چې سور یې لږ دی خو اوږده غځېدلې او له ختیځ او شمال نه سمندر را ایساره کړې ده.

د اووم اقلیم لسمه برخه

د دې اقلیم دغه برخه ټوله په اوبو کې ډوبه ده، دلته پر جغرافیه او د اووم اقلیم په اړه زموږ خبرې پای ته رسېږي. بېشکه چې د ځمکې په پیدایښت کې، او د شپې او ورځې په راتلو کې نېښې دي.

ketabton.com - The Digital Library

درېيمه مقدمه

معتدل او غير معتدل اقليمونه، پر انساني رنګ د اوبو او هوا اغېزې، او د دوی پر زياترو حالاتو د اوبو او هوا اغېز

درېيم، څلورم او پنځم اقليمونه معتدل دي

مونږ مخکې يادونه وکړه چې د ځمکې په وچه کې منځنۍ برخه آباده ده ځکه چې په جنوب کې تودوخه زياته ده او په شمال کې بيا يخني. څرنګه چې تودوخه او يخني په شمال او سهيل کې يو د بل برعکس دي ځکه خو له دواړو لوريو د منځنۍ برخې په لور يخني او تودوخه په تدريج کمېږي او په طبيعي ډول اعتدال ته راځي. ځکه خو منځنۍ برخه معتدله ده نه ډېره توده او نه ډېره يخني. له همدې لامله څلورم اقليم تر ټولو زيات معتدل دی او له هغو سره تر څنګ درېيم او پنځم اقليم اعتدال ته نږدې دي. له هغو سره نښتي دوهم او شپږم اقليم له اعتدال نه لرې دي او لومړی او اووم اقليم له اعتدال نه ډېر لرې دي.

په همدې دليل درېيم، څلورم او پنځم اقليم چې په منځنۍ برخه کې دي د علومو، هنرونو، ودانيو، جامو، د غلو او مېوو تر دې چې د حيواناتو او نورو شيانو چې پکې پيدا کېږي زېرمه ده، ځکه چې همدغه منځني اقليمونه دي چې ځانګړی اعتدال لري. د دې اوسېدونکي هم د رنګ، بدن، اخلاقو، دين آن د نبوت په تړاو منځنۍ درجه لري. نبوت د انساني اعتدال لوړه څوکه ده، پيغمبران زياتره په همدې منځنيو اقليمونو کې راغلي دي او په شمالي او جنوبي اقليمونو کې د بعثت په تړاو موږ خبر نه يو.

پيغمبران منځلاري خوښونکيو انسانانو ته لېږل شوي دي

دا چې پيغمبران او رسولان هغو خلکو ته استول شوي چې په نورو ټولو انسانانو کې هغوی د خپل خلقت او عادتونو په دليل تر ټولو بشپړ او کامل انسانان دي. الله ج فرمايي: تاسو غوره امت ياست چې د خلکو د ګټې لپاره مو پيدا کړي ياست تر څو چې پيغمبران عليهم السلام د الله ج له لوري کوم شريعت راوړی هغه دغه خلک په خوښۍ او تلوسه ومني. دغه د معتدلو اقليمونو اوسېدونکي ډېر د بشپړو خصلتونو خاوندان دي ځکه چې په دې اقليمونو کې اعتدال دی، ځکه خو دغه خلک په کورونو، جامو، خوراک څښاک او کارخونو کې بشپړ منځلاري دي، پر ډېرو په تصويرونو او میناتوری کې په ښکلي هنر کې د ليدلو وړ ودانۍ جوړوي، ښالابيل وسايل او ډېر غوره او ښايسته لوښي جوړوي او په هغو په ډېر کمال او هنر ښکلا، باريکي او پاکي پنځوي، د همدوی په خاورو کې د طبيعي کانونو لکه اوسپنه، سره زر، سپين زر، مس، جستو او نورو د کار وړ شيانو پريمانه ذخيرې موندل کېږي. په سوداګريزو معاملو کې ګرانبيه فلزات (سره او سپين زر) کاروي. غرض دا چې په ټولو اړخونو کې د دې سيمو اوسېدونکيو منځنۍ لاره غوره کړې او ښي او کيڼ اړخ ته نه وزي. دغه خلک

ketabton.com - The Digital Library

د المغرب، شام (سوریه)، عراق، حجاز، هند، سند، چین او اندلس اوسېدونکي دي، هغوی ته د نږدې سیمو اوسېدونکي هم په همدې ډله کې راځي لکه انګرېزان، رومیان، یونان او نور چې له هغوی سره یو ځای او یا د دوی اقلیم ته نږدې ژوند کوي، دا چې عراق او شام د ټولې نړۍ په منځ کې پراته دي ځکه خو دوی په منځلاري توب کې ډېر وړاندې دي.

د نا معتدلو اقلیمونو اوسېدونکي نیمه وحشي وي

هغه اقلیمونه چې له اعتدال نه لرې دي لکه لومړی، دوهم، شپږم او اووم اقلیمونه د هغو اوسېدونکي هم په ټولو حالتونو کې له منځلارې نه ډېر لرې وي. د هغو کورونه له خاورو او بانسونو جوړوي او خوراک یې جواري او واښه دي، د ونو له پاڼو څخه ځانونو ته جامې ګنډي او ځانونه پرې پټوي او یا پوستکي تر ځانونو رانغاړي، زیاتره یې لوڅ لپړ ګرځي، د دوی د ښارونو مېوې او د هغو پوټکی هم ډېر عجیب او حیرانوونکی وي چې د اعتدال له بریده وتلی وي. د هغوی معاملې او راکړه ورکړه هم د سرو او سپینو زرو پر ځای د اوسپنې او پوټکي د سکو په واسطه تر سره کېږي. چې دوی یې د تبادلې لپاره ټاکي، د هغوی خویونه له ځناورو سره ورته وي تر دې چې د زیاترو سوډانیانو په باب چې د لومړي اقلیم ځایي اوسېدونکي دي ویل کېږي چې په غارونو او سمڅو کې ژوند کوي او واښه او شنه یې خوراک دی، او پر هغو ګوزاره کوي. د ځناورو په څېر وحشي وي او یو له بل سره مینه نه کوي، دوی یو بل خوري هم، د صقالیه ؤ په باب هم همدغسې ویل کېږي.

د وحشي توب لامل یې

د دې لامل دا دی څرنګه چې دغه خلک له اعتدال نه لرې دي ځکه خو یې فطرت او اخلاق له ځناورو سره ډېر ورته دي. او دوی چې څومره له منځلارۍ نه لرې وي همدومره له انسانیت څخه لرې وي. د هغوی د دینداری حالت هم همداسې دی، دوی نه پیغمبران پېژني نه کوم شریعت پېژني البته کوم کسان چې منځلاریو ته نږدې پراته دي لکه حبشیان په هغو کې دینداري لیدل کېږي. ځکه چې دوی د یمن ګاونډیان دي چې تر اسلام د مخه هم عیسویان وو او تر ننه عیسویان دي لکه د مالي، ګوګو او تکرور اوسېدونکي چې د المغرب په ګاونډ کې دي او تر ننه مسلمانان دي. ویل کېږي چې دوی په اوومه هجري پېړۍ کې مسلمانان شوي دي. پر دې سر بېره کومو خلکو چې عیسوي دین منلی دی، لکه صقالیه (اسلاو) ترکان او انګریزان چې په سهیل او شمال کې پراته دي، له دوی پرته نور قومونه شته چې له دین نه په ټولیز ډول نا خبره او علم پکې ختم شوی دی او د دوی وضعه له انسانیت نه لرې شوې ده او حیوانیت ته نږدې دي. د الله بې شمېره مخلوق دی چې موږ پرې نه پوهېږو.

ketabton.com - The Digital Library

له لوستلو مو مننه کوم ـ
دا کتاب محمد زبیر شفیقي ژباړلی دی
په یو ټوک کې (۷۵۰) پاڼې دي.

عثمان غني
mohamadosmanghani@gmail.com
whatsapp : 0700217360
wordpress/osmanghanizabuli.com

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English